

**Lastentarhanopettajien kokemuksia
ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä
helsinkiläisissä päiväkodeissa**

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
31.10.2008

Maria Strandberg
Tytti Utriainen

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Maria Strandberg ja Tytti Utriainen			
Työn nimi			
Lastentarhanopettajien kokemuksia ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä helsinkiläisissä päiväkodeissa			
Työn laji	Aika	Sivumäärä	
Opinnäytetyö	Syky 2008	64 + 4 liitettä	
TIIVISTELMÄ			
<p>Opinnäytetyö on osa Erilaiset osaajat lastentarhanopettajina -hanketta. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön eri osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä. Osa-alueet pohjautuvat uudistuneeseen lastensuojelulakiin ja sen asettamiin velvoitteisiin päivähoidolle.</p> <p>Opinnäytetyö on kvalitatiivinen. Aineisto kerättiin kymmenen eri koulutustaustaisen lastentarhanopettajan teemahaastatteluilla helsinkiläisissä päiväkodeissa. Analyysimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä, joskin ongelmiin puuttuminen ei ole osa jokapäiväistä arkea. Tärkeintä lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi on kasvattajan aito läsnäolo ja lapsiin tutustuminen. Kun lapsessa ja perheessä havaitaan ongelmia, pyrkii lastentarhanopettaja viemään asiaa eteenpäin työryhmässä ja vanhempien kanssa keskustelemalla. Tilanteisiin puututaan, kun lapsen käyttäytyminen tai olemus viestii perheen ongelmista. Puuttumisen syynä voi olla lisäksi epäily siitä, että lapsen vanhempi ei hoida kasvatustehtäväänsä. Lastensuojeluilmoituksen tekeminen on äärimmäinen puuttumiskeino vakavissa, lapsen hyvinvoinnin vaarantavissa tilanteissa. Lasta voidaan tukea päiväkodissa mukauttamalla päiväkodin arkea lapselle sopivaksi ja erilaisilla kuntouttavilla toimenpiteillä. Perheen tukeminen on pääosin vanhemmuuden tukemista kuuntelemalla ja keskustelemalla sekä perheen ohjaamista muihin palveluihin. Lastentarhanopettajien koulutus antaa rajalliset valmiudet ongelmallisten perheiden kohtaamiseen, sillä se opitaan vasta kokemuksen myötä. Päiväkoti tekee yhteistyötä monien eri toimijoiden kanssa. Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamista voidaan kuitenkin tehostaa lisäämällä eri toimijoiden moniammatillista yhteistyötä sekä kehittämällä lapsiperheiden palveluja.</p> <p>Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on pääosin lasten hyvinvoinnin edistämistä. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan vuorovaikutuksessa lapsen, vanhempien, kollegoiden sekä muiden alueellisten toimijoiden kanssa. Päiväkodissa näkökulma ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä rajataan kuitenkin lapseen ja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen.</p>			
Avainsanat			
ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö, päivähoito, lastensuojelu, lastentarhanopettaja			

Degree Programme in		Degree	
Social Services		Bachelor of Social Services	
Author/Authors			
Maria Strandberg and Tytti Utriainen			
Title			
Kindergarten Teachers` Experiences of Preventive Child Protection Work in Helsinkian Day Care Centres			
Type of Work	Date	Pages	
Final project	Autumn 2008	64 + 4 appendices	
<p>ABSTRACT</p> <p>This study was a part of the project Diverse Professionals as Kindergarten Teachers. The purpose of the final project was to examine how the different fields of preventive child protection work appeared in kindergarten teachers' work. The fields were based on the reformed Child Welfare Act and its injunctions for day care.</p> <p>The study was qualitative. The material was collected through theme interviews of ten kindergarten teachers with different educational backgrounds in Helsinkian day care centres. The material was analysed by material based content analysis.</p> <p>The results showed that the fields of preventive child protection work were present in kindergarten teachers' practical work, although the need of intervention did not appear in everyday work. Children's well-being was promoted by many means in the day-to-day running of the day care centres. A teacher's genuine attendance was the most important contributor to the children's well-being. When problems in families' lives were noticed, the kindergarten teacher tried to solve them by discussing the situation with parents and colleagues. The situations were intervened in when a child's behaviour or appearance implied that there were problems in the family. In addition, the kindergarten teacher could also choose to intervene if it seemed that the parents could not carry out their task of upbringing. A child protection notification is the final expedient of intervention in severe situations, when the child's welfare is endangered. To support the child, day care could adapt and execute different rehabilitative methods as part of everyday life. Supporting of the families included mainly parenthood support by listening and discussing, in addition to which the families could be referred to other services. Day care centres co-operated with other actors, but the execution of preventive child protection work could be further strengthened by increasing multi-professional co-operation and by bringing services nearer to day care clients. Kindergarten teachers' education did not provide qualifications to confront problematic families, but this skill could be learned from experience.</p> <p>As a conclusion, it can be said that preventive child protection work in day care centres mainly means ensuring the child's well-being. Preventive child protection work is implemented in interaction with the child, parents, colleagues and other local actors. However, the day care centre's perspective is focused on the child and the child`s well-being.</p>			
Keywords			
preventive child protection work, day care, child protection, kindergarten teacher			

PROLOGI

Kaikkein ihaninta tietenkin on se, että olis ja tekis ja raivais semmosta aikaa ihan semmoseen olemiseen ja pysähtymiseen, et sitä elämää eletään tässä hetkessä. Päiväkotityö yleensäkin on muuttunu koko ajan enemmän ja enemmän. Sen takia, et aina vaan haastavampia lapsiryhmiä ja että erilaiset kirjalliset työt on koko ajan lisääntyneet. Et siinäpä on haastetta olla läsnä. Koska jos on läsnä ni siinä on huono omatunto niistä kaikista tekemättömistä töistä. (Helena)

Siinä on taistelemista aina ettei väsy, vaan ottaa asiat ja työn työnä ja ajattelee, et muuta en voi tehdä kuin parhaani ja sen mukaan mitkä on ne puitteet. (Mirja)

Ja useinhan ne, mitkä tulee tuolta ylemmältä taholta, niin nehän on paljon radikaalimpia ne toimenpiteet, itehän yrittää hirveen niinkun ruohonjuuritasolla toimia. Koska mehän tehään näiden vanhempien kans kuitenkin joka päivä sitä yhteistyötä, ja kyllä mä ainakin mietin sitä, et mitä jos se vanhempi ei enää tuokaan sitä lasta tänne päiväkoitiin. Milläs me sitten autetaan? (Paula)

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	ERILAISET OSAAJAT LASTENTARHANOPETTAJINA -HANKE	2
3	ENNALTAEHKÄISYYN PANOSTAMINEN	3
4	ENNALTAEHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU	4
4.1	Lastensuojelun keskeiset periaatteet ja osa-alueet	4
4.2	Päivähoidon velvoitteet lastensuojelulain näkökulmasta	6
4.2.1	Lapsen ja perheen kanssa työskentely	6
4.2.2	Lapsen edun ja osallisuuden huomioiminen	7
4.2.3	Viranomaisyhteistyö ja palvelujen kehittäminen	8
4.2.4	Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus	10
5	ENNALTAEHKÄISEVÄN TYÖN OSA-ALUEET PÄIVÄKODISSA	12
5.1	Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen	12
5.2	Tilannearvio ja varhainen puuttuminen	13
5.3	Huolen herääminen ja puheeksiottaminen	15
5.4	Lapsen varhainen tukeminen	16
5.5	Vanhemmuuden tukeminen	17
6	PÄIVÄKOTI LASTENSUOJELUTYÖN TOTEUTTAJANA	18
6.1	Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena	18
6.2	Projektityötä perheiden tukemiseksi	19
7	TUTKIMUSASETELMA	21
7.1	Tutkimustehtävä	21
7.2	Tutkimuksen toteutus	21
7.2.1	Kohderyhmä	22
7.2.2	Teemahaastattelut	22
7.2.3	Aineiston analyysi	23

8	TULOKSET	24
8.1	Ennaltaehkäisy päiväkodissa	24
8.2	Hyvinvoinnin edistäminen päiväkodin arjessa	26
8.2.1	Kasvattajan aito läsnäolo	28
8.2.2	Lapsen äänen kuuleminen	29
8.3	Ongelmien havaitseminen	30
8.3.1	Kasvattajan huolen herääminen	30
8.3.2	Puuttuminen on seuraamista, harkitsemista ja toimintaa	32
8.3.3	Lapsen ja perheen tukeminen	35
8.4	Vanhemmuuden tukeminen keskustellen ja ymmärtäen	36
8.5	Päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö	39
8.5.1	Kuulumisten vaihtaminen ja huolten purkaminen	39
8.5.2	Vastavuoroinen suhde yhteistyön pohjana	40
8.5.3	Yhteistyön kehittäminen todellisia tarpeita vastaavaksi	41
8.6	Lastensuojeluilmoitus	42
8.7	Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittäminen	46
8.8	Moniammatillinen yhteistyö perheiden tukemisessa	47
8.9	Lisäkoulutusta ongelmien kohtaamiseen ja lastensuojelun prosesseihin	49
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	51
10	LUOTETTAVUUS, TOISTETTAVUUS JA EETTISYYS	57
11	POHDINTA	59
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	
	Teemahaastattelurunko	
	Analyysin vaiheiden kuvaus	
	Huoleen puuttumisen prosessikaavio	
	Lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessikaavio	

1 JOHDANTO

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut. Toisaalta perheissä voidaan hyvin, arki on sujuvaa ja perheiden elämänhallinta vahvaa. Siitä huolimatta lasten ja nuorten on todettu voivan aiempaa huonommin, jonka uskotaan heijastavan koko yhteiskunnan pahoinvointia. Lasten hyvinvointiin ja sen turvaamiseen onkin alettu kiinnittämään yhteiskunnassa aiempaa enemmän huomiota. Ajatuksena on, että lapsia ja perheitä voidaan auttaa tukemalla heitä riittävän varhaisessa vaiheessa. (Auta lasta ajoissa 2004: 7–8.)

1.1.2008 voimaan tullessa uudistuneessa lastensuojelulaissa korostetaan ennaltaehkäisevän lastensuojelun merkitystä. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan lasten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamista sekä vanhemmuuden tukemista osana kunnan peruspalveluja. Keskeisenä periaatteena laissa on, että lastensuojelutyöllä pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. (Räty 2007: iv; Lastensuojelulaki 2007: 2§, 4§.)

Opinnäytetyön tarkoituksena onkin selvittää, miten ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön eri osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä. Käsiteltävät aiheet on poimittu uudistuneesta lastensuojelulaista ja sen asettamista velvoitteista päivähoidolle. Opinnäytetyö on tehty osana Erilaiset osaajat lastentarhanopettajina -hanketta.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen. Aineisto hankittiin haastattelemalla kymmentä eri koulustaustaista lastentarhanopettajaa helsinkiläisissä päiväkodeissa. Teemahaastattelujen tarkoituksena oli saada mahdollisimman hyvin päiväkotityön todellisuutta vastaavaa tietoa muun muassa lasten hyvinvoinnin edistämiseen, ongelmien havaitsemiseen ja puuttumiseen, vanhemmuuden tukemiseen sekä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön ja moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen liittyen. Analysointimenetelmänä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

2 ERILAISET OSAAJAT LASTENTARHANOPETTAJINA -HANKE

Opinnäytetyö on tehty osana Erilaiset osaajat lastentarhanopettajina -hanketta. Hanke aloitettiin vuonna 2005, ja sitä toteutetaan aktiivisesti vuoteen 2009 asti. Hankkeella on tutkimuslupa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston päiväkoteihin. Hankkeessa ovat mukana eri varhaiskasvatuksen osaajat sekä työelämästä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston kautta että Helsingin ammattikorkeakoulu Stadiasta (1.8.2008 alkaen Metropolia ammattikorkeakoulu). Ammattikorkeakoululla on hankkeessa projektivastuu, ja konkreettisesti hanketta toteutetaan yhteistyössä Herttoniemen päivähoitoalueen päiväkotien kanssa. (Mäkitalo 2007.)

Hankkeen lähtökohtana ovat olleet huomiot varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisen toimintaympäristön muutoksista, jotka asettavat haasteita varhaiskasvatustyölle ja siinä tarvittavalle osaamiselle. Päivähoidon työorganisaatioissa on tehty suuria muutoksia niin hallinnollisella kuin ammatillisella tasolla. Esimerkiksi vastuu varhaiskasvatuksen laadun arvioinnista ja kehittämisestä on siirtynyt aikaisempaa enemmän paikallisen tason toimijoille. (Mäkitalo 2007.)

Myös vuonna 2005 voimaan astunut laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005) on nostattanut toimijoiden kesken paljon keskustelua ja epäselvyyttä eri koulutustaustaisten lastentarhanopettajien erilaisesta osaamisesta ja toimintatavoista. Samaan aikaan yhteiskunnan rakenteelliset, kulttuuriset ja taloudelliset muutokset vaikuttavat suoraan lasten ja perheiden elämään. Työntekijöiltä edellytetäänkin aikaisempaa enemmän kykyä osallistua uusiutuvaan ja muuttuvaan tiedon rakentamiseen, reflektointiin ja hyödyntämiseen arkityön tilanteissa. (Mäkitalo 2007.)

Erilaiset osaajat lastentarhanopettajina -hankkeella halutaan vastata päivähoidon lisääntyneisiin ja monipuolistuneisiin tehtäviin siten, että erilaisen koulutustaustan omaavat työntekijät voisivat hyödyntää oman koulutuksensa mukaista osaamista koko työyhteisön hyväksi. Hanke auttaa muun muassa varhaiskasvatustyön arviointia ja kehittää käytössä olevia työmenetelmiä. Ammattikorkeakoulun opiskelijat toteuttavat hankkeessa varhaiskasvatustyön käytäntötutkimusta. Hankkeen tavoitteena ovat siis käytännön toimintojen kehittäminen, hankkeeseen osallistujien ymmärtämiskyvyn lisääminen omasta työstään ja siten koko toimintakulttuurin kehittäminen. (Mäkitalo 2007.)

3 ENNALTAEHKÄISYYN PANOSTAMINEN

Tutkimusten mukaan suomalaiset lapset voivat kohtuullisen hyvin ja suomalaisten lasten asema on kansainvälisesti vertailtuna hyvää tasoa. Kuitenkin lasten mielenterveys- ja psykososiaaliset ongelmat ovat lisääntyneet ja lastensuojelun asiakkaiden määrä on koko ajan noussut. Perheitä kohtaavat vaikeudet usein kasaantuvat. Kiireinen arki, yhteiskunnassa korostunut yksilöllisyys sekä turvaverkoston puute lisäävät myös perheiden ahdinkoa. Pahoinvointi jatkuu usein kierteenä: jo pienen lapsen elämän varjoisat sävyt voivat johtaa syrjäytymiskehitykseen myöhemmin. Mahdollisiin ongelmiin pitäisi näin ollen puuttua ajoissa, jotta pahoinvoinnin kierre saataisiin poikki. (Auta lasta ajoissa 2004: 10; Blomberg-Kantsila 2007: 14–15.)

Yhteiskunta on halunnut puuttua lasten pahoinvointiin ja perheiden syrjäytymiskehitykseen muuttamalla keskeistä lainsäädäntöä aikaisempaa monipuolisemmaksi. Uudistettu lastensuojelulaki tuli voimaan 1.1.2008. Aikaisemmassa lastensuojelulaissa ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä jo puhuttiin ja kunnat veloitettiin kehittämään suunnitelmallisesti ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Myös sosiaalihuoltolaissa kunnat veloitetaan tekemään ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Ennaltaehkäisevän lastensuojelun käsitettä ei kuitenkaan määritellä laeissa suoraan. (Lastensuojelulaki 1983: 1§; Sosiaalihuoltolaki 1982: 13§.)

Uudessa lastensuojelulaissa ennaltaehkäisevän työn osa-alueita on hahmoteltu ja tavoitteet asetettu aiempaa selkeämmin. Laissa painotetaan perheelle annettavaa varhaista apua ja tukea. Uuden lain mukaan myös lastensuojeluilmoitus on tehtävä aikaisempaan lakiin verrattuna herkemmin ja varhaisemmassa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 2007: 3§, 7–10§, 25§.) Uuteen lastensuojelulakiin palataan tarkemmin kappaleessa neljä.

Varhaisen puuttumisen toimenpiteet nähdään pitkällä aikavälillä tehokkaimpana keinona syrjäytymisen ehkäisyssä kaikille osapuolille. Ennaltaehkäisyyn panostamalla voidaan lisätä yksilöiden hyvinvointia, parantaa heidän elämänlaatuaan ja ehkäistä ongelmien syntyminen tai paheneminen. Yhteiskunnan taloudellisten menojen säästäminen on myös ennaltaehkäisevän työn etuna, sillä huolen kasvaessa ja ongelmien syvetessä myös toimenpiteiden määrä ja yhteistyöhenkilöiden tarve kasvaa. Uusien ennaltaehkäisevien toimintamuotojen etsiminen on tärkeää, sillä mitä varhaisemmin lapsen kehitystä vaarantavaan tilanteeseen puututaan, sitä parempi on lopputulos sekä kunnan, lapsen

että perheen kannalta. (Auta lasta ajoissa 2004: 44; Eriksson – Arnkill 2005: 25; Saarela – Viheriävaara 2000: 9, 23.)

Päivähoidossa on mahdollista puuttua lapsen oireisiin riittävän ajoissa, sillä lapsen hyvinvointia seurataan jatkuvasti ja vanhemmat tavataan päivittäin. Varhaisen puuttumisen avulla päiväkodin tutussa toimintaympäristössä vanhemmuutta voidaan tukea ja koko perhettä auttaa ennen ongelmien syvenemistä. Huolen herättyä työntekijöiden velvollisuutena on viedä lapsen asiaa eteenpäin ja puuttua lapsen pulmatilanteisiin jo silloin, kun tukemisen mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja on vielä runsaasti. (Auta lasta ajoissa 2004: 44; Eriksson – Arnkill 2005: 3, 29; Onnismaa 1999: 49–50.)

4 ENNALTAEHKÄISEVÄ LASTENSUOJELU

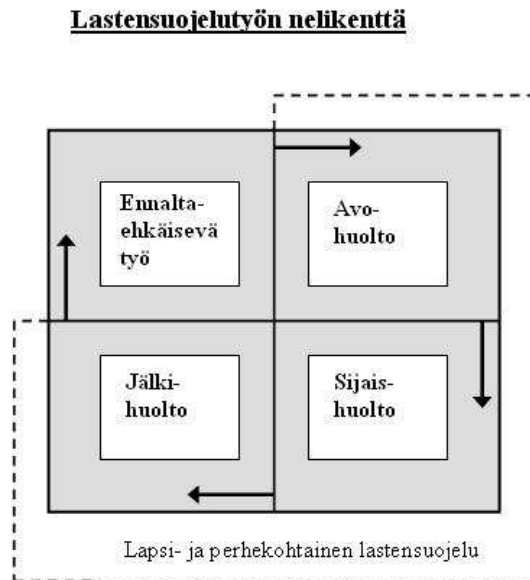
4.1 Lastensuojelun keskeiset periaatteet ja osa-alueet

Lastensuojelun tärkeimpinä tavoitteina on huolehtia lapsen oikeudesta turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Tavoite sisältää muun muassa läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden, iän ja kehitystason mukaisen hellyyden ja huolenpidon, ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden sekä itsenäistymisen turvaamisen lapsen elämässä. (Lastensuojelulaki 2007: 1§, 4§.)

Lastensuojelutyön tavoitteet ovat siis hyvin lähellä niitä periaatteita, joita päivähoitokin toteuttaa osana jokapäiväistä lasten ja perheiden kanssa tehtävää työtä. Sekä päivähoiton ammattilaiset että lasten vanhemmat saattavat kuitenkin oudoksua lastensuojelun käsitteen liittämistä osaksi päivähoitoa (Karjalainen – Ollanketo 2002: 30). Lastensuojelun toteuttajina pidetään lastensuojelun viranomaisia, kun taas päivähoiton henkilöstön alaa on varhaiskasvatuksen toteuttaminen kunnan tarjoaman peruspalvelun puitteissa. Miten päivähoidossa toteutettava varhaiskasvatus sitten liittyy lastensuojelutyön kenttään?

Lastensuojelulaissa varsinaiseksi lastensuojelutyöksi on kirjattu lapsi- ja perhekeskeinen lastensuojelu. Lapsi- ja perhekeskeiseen lastensuojeluun kuuluvat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus sekä siihen liittyvä sijais- ja jälkihuolto. Ennaltaehkäisevää lastensuojelua on taas lapsen kasvun, kehityksen ja hy-

vinvoinnin edistäminen ja turvaaminen sekä vanhemmuuden tukeminen kunnan peruspalvelujen piirissä. Jos lapsi ei ole lastensuojelun asiakas, mutta tarvitsee erityistä tukea esimerkiksi päivähoitossa, toimitaan myös silloin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kentällä. (Lastensuojelulaki 2007: 3§.)

KUVIO 1. Lastensuojelutyön nelikenttä (Saarela – Viheriävaara 2000)

Kuvio 1 on koottu Saarelan ja Viheriävaaran lastensuojelutyön nelikenttämallia mukailen. Alkuperäinen malli pohjautuu vanhaan lastensuojelulakiin. Nelikenttämalli on tarkoitettu periaatteelliseksi lastensuojelutyön hahmottamiskeinoksi, sillä rajanveto eri osa-alueiden välillä ei ole ongelmatonta: rajat ovat usein häilyviä ja osittain päällekkäisiä. (Saarela – Viheriävaara 2000: 13–14.)

Eryteisesti ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön ja avohuollon välinen suhde on koettu ongelmalliseksi. Yksinkertaistaen avohuollon ja ehkäisevän lastensuojelun erona voidaan pitää lastensuojeluasiakkuutta: Mikäli lastensuojeluasiakkuus on alkanut ja perheellä on käytettävissään lisäksi erilaisia avohuollon tukitoimia, toimitaan silloin lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelutyön kentällä. Jos taas toimitaan yleisemmällä tasolla, on kyse ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä. (Saarela – Viheriävaara 2000: 16–19.)

Saarelan ja Viheriävaaran mukaan ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kohteena ovat laajimmillaan kaikki suomalaiset ja Suomessa asuvat lapsiperheet. Ennaltaehkäisevä lastensuojelu koskettaa näin ollen myös poliittisia päättäjiä sekä kaikkia lasten ja nuor-

ten kanssa työskenteleviä työntekijöitä – mukaan lukien päiväkotiteja. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö olisikin tärkeää tuoda osaksi julkista keskustelua. Näin käsite saataisiin selkeämmäksi ja se muodostuisi itsestään selväksi osaksi suomalaisesta hyvinvoinnista, elintasosta ja peruspalveluiden laadusta tai kehittämisestä puhuttaessa. (Saarela – Viheriävaara 2000: 3, 8, 20, 30.)

4.2 Päivähoidon velvoitteet lastensuojelulain näkökulmasta

Päivähoito on merkittävä taho paitsi varhaiskasvatuksen, myös ennaltaehkäisevän lastensuojelun toteuttajana. Uudistunut lastensuojelulaki tuo mukanaan erilaisia velvoitteita päivähoidolle, koska laissa kiinnitetään huomiota varsinaisen lastensuojelutyön sisältöjen lisäksi ennaltaehkäisevään, varhaista tukea ja apua painottavan työn jäsentämiseen. Näitä velvoitteita avataan neljän eri näkökulman kautta, joiden tarkoituksena on jäsentää päiväkodeissa toteutettavaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä uudistuneen lastensuojelulain näkökulmasta.

4.2.1 Lapsen ja perheen kanssa työskentely

Päiväkodissa keskeisimpänä osana työtä on työskentely päiväkodin asiakkaana olevan lapsen kanssa. Päivähoitolain mukaan päiväkotihoidon tulee tarjota lapselle hänen kehitystään monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä yksilölliset tekijät huomioiva, turvallinen kasvuympäristö (Päivähoitolaki 1973: 2a§).

Vaikka lapsi on päiväkodissa työn keskiössä, ei kodin tärkeyttä väheksytä: kuten muissakin lapsiperheille suunnatuissa palveluissa, myös päiväkodissa koti nähdään lapsen tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen perustana. Uudistuneen lastensuojelulain mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Kaikkien lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten tärkeänä roolina on kuitenkin tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään – lasten kasvatuksessa ja huolenpidossa. (Saarela – Viheriävaara 2000: 29; Lastensuojelulaki 2007: 2§, 4§.)

Lastensuojelulaissa on korostettu lapsen oikeutta hyvän hoidon ja huolenpidon saamiseen vanhemmiltaan lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaisesti. Vanhemman kasvatustehtävänä on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset huomioon ottaen. Lapsella on lisäksi oikeus myönteisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä saada huoltajiltaan ikään ja kehitystasoon

nähdn tarpeellista valvontaa ja huolenpitoa. Lasta tulee kasvattaa siten, että hän saa osakseen turvaa, ymmärtämystä ja hellyyttä. Lisäksi lapsen kasvuympäristöstä tulee luoda virikkeellinen ja turvallinen. Lapsen ruumiillinen kuritus ja alistaminen on laissa kielletty. (Huoltolaki 1983: 1§; Lastensuojelulaki 2007: 2§; Rätty 2007: 18.)

Lastensuojelutyössä tulee aina toimia mahdollisimman hienovaraisesti ja lievin toimenpitein. Uudistuneessa laissa huomiota on siirretty korjaavan työn sijaan lapsen ja perheen ongelmien ehkäisyyn sekä lapsen suotuisan kehityksen ja hyvinvoinnin edistämiseen. Laissa painotetaan myös sitä, että havaittuihin ongelmiin tulee puuttua ja perheelle on tarjottava tarpeellista apua riittävän varhaisessa vaiheessa. (Lastensuojelulaki 2007: 2§, 4§.)

Pelkkä ongelmien ennakoiminen tai havainnointi ei siis riitä, vaan päiväkodin työntekijöiden on tarpeen mukaan toimittava ja puututtava perheen yksityisiltä tuntuviinkin asioihin lapsen oikeuksien turvaamiseksi esimerkiksi tilanteissa, joissa vanhemmat eivät huolehdi tai laiminlyövät lapsen tasapainoista kehitystä ja hyvinvointia.

Aikaisemmasta lastensuojelulaista poiketen uudistunut laki velvoittaa kuntia tarjoamaan koululaisille koulupsykologi ja -kuraattoripalveluita riittävän tuen ja ohjauksen varmistamiseksi. Palveluiden on lisäksi kehitettävä koulun ja kodin välistä yhteistyötä sekä ehkäistävä ja poistettava lapsen kehitykseen liittyviä psyykkisiä ja sosiaalisia vaikeuksia. (Lastensuojelulaki 2007: 9§.) Alle kouluikäisille lapsille annettava esiopetus sisältyy myös koulunkäyntiin. Usein lasten esiopetus järjestetään päiväkodeissa muun varhaiskasvatuksen rinnalla, joten lakiin kirjattu velvoite koskee näin ollen koulujen lisäksi myös päiväkotien toimintaa.

4.2.2 Lapsen edun ja osallisuuden huomioiminen

Kuten lastensuojelun tavoitteissa jo aiemmin mainittiin, on lain tarkoituksena turvata lapsen oikeudet muun muassa turvalliseen kasvuympäristöön. Lastensuojelulakiin kirjatut tavoitteet perustuvat pitkälti Yhdistyneiden Kansakuntien Lasten oikeuksien sopimuksen periaatteisiin. Lasten oikeuksien sopimuksen merkityksellisenä osana on periaate lapsen näkemyksen ja mielipiteen kuulemisesta ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Lapselle pitää siis antaa aina mahdollisuus tulla kuulluksi häntä itseään koskevissa asioissa. (Lapsen oikeuksien sopimus 1991: 12.artikla.)

Uudessa lastensuojelulaissa lapsen edun ja osallisuuden huomioimista painotetaan voimakkaasti. Lain mukaan lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava aina huomioon lapsen etu. Tällöin viranomaisen on pohdittava, kuinka eri toimenpiteet turvaavat lapselle hänen perusoikeutensa. Lapsen mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omilla asioissa on yksi lakiin kirjatusta periaatteista, joka valittujen toimenpiteiden tulisi turvata. (Lastensuojelulaki 2007: 4§.)

Lapsille, nuorille ja perheille suunnatut palvelut saattavat muotoutua ikään kuin ”ylhäältä alaspäin” asiantuntijoiden mielipiteitä, hyviä käytäntöjä tai yleisimpiä säädöksiä noudattaen. Ruohonjuuritason ja palvelujen asiakkaiden asiantuntijuus saattaa jäädä tällöin hyödyntämättä. Uuden lastensuojelulain mukaan (2007: 8§) palveluja järjestettäessä ja niitä kehitettäessä on kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten tarpeisiin ja toivomuksiin. Periaate koskee myös päivähoiton kehittämistä.

4.2.3 Viranomaisyhteistyö ja palvelujen kehittäminen

Uudessa lastensuojelulaissa puhutaan paljon myös kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen sekä kunnan eri viranomaisten välisestä yhteistyöstä. Laissa korostetaan kunnan viranomaisten yhteistyötä muun muassa lasten hyvinvoinnin seuraamisessa ja edistämässä, kasvuolojen epäkohtien poistamisessa sekä niiden syntymisen ehkäisemisessä. (Lastensuojelulaki 2007: 7§; Rätty 2007: 33.)

Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi lastensuojelulain mukaan tehdä yhteistyötä lapsen huoltajien lisäksi myös muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden, yhteistyökumppaneiden ja viranomaisten kanssa. Viranomaisyhteistyötä tehdään muun muassa lapsen lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi, lastensuojelun järjestämiseksi sekä avohuollon tukitoimia toteutettaessa. Sosiaalityöntekijät voivat esimerkiksi järjestää eri kokoonpanoilla pidettäviä neuvotteluja tai olla suoraan yhteydessä päivähoiton henkilöstöön, kuten lapsen omahoitajaan tai päiväkodin johtajaan. (Lastensuojelulaki 2007: 27§, 31§, 34§.)

Päivähoiton henkilöstö siis veloitetaan tekemään yhteistyötä eri viranomaisten kanssa. Yhteistyö voi sisältää esimerkiksi päivähoitossa olevan lapsen ja hänen perheensä tietojen ja havaintojen jakamista sosiaalityöntekijän kanssa, jolloin päivähoitosta löytyvä asiantuntijuus ja ammatillinen näkemys lapsen tilanteesta välittyvät myös lastensuojelun viranomaisille. Päivähoito voi lisäksi toimia avohuollon tukitoimena lastensuojelun asi-

akkaana olevalle lapselle ja olla näin toteuttamassa korjaavaa lastensuojelutyötä ennaltaehkäisevän työn lisäksi.

Uuden lastensuojelulain mukaan sosiaalihuollon, opetustoimen ja muiden lapsille ja lapsiperheille tarkoitettujen palvelujen avulla on tuettava vanhempia lasten kasvatuksessa ja saatava selville lasten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Jotta perheen ja lapsen ongelmiin ja tuen tarpeisiin voidaan vastata tai puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, tulisi kunnan viranomaisten välille luoda joustava ja vastuualueiltaan selkeä järjestelmä palvelujen ja tuen järjestämiseksi. Palveluja järjestäessään ja kehittäessään kunnan on huolehdittava siitä, että nämä periaatteet toteutuvat. (Lastensuojelulaki 2007: 8§; Rätty 2007: 34.)

Jotta kunnan voimavaroja ja palveluihin kohdistuvia määrärahoja osattaisiin suunnata tehokkaasti ongelmia ehkäisevään työhön, on viranomaisten tehtävänä kerätä tietoa lasten kasvuoloista sekä sosiaalisista ongelmista. Viranomaisten on myös omassa toiminnassaan huomioitava palvelujen vastaavuus niihin tarpeisiin, joita asiakkailla esiintyy. Kuntatasolla taas laaditaan vähintään neljän vuoden välein suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä, johon kirjataan tiedot muun muassa lasten kasvuoloista ja hyvinvoinnin tilasta, hyvinvointia edistävästä ja ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista sekä yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten ja palveluntuottajien välillä. (Lastensuojelulaki 2007: 12§; Rätty 2007: 33–34.)

Ennaltaehkäisevän lastensuojelun kehittäminen on lainsäädännön näkökulmasta näin ollen aiempaa suunnitelmallisempaa ja valvotumpaa. Päivähoidon kentällä muutos voi näkyä niin, että henkilöstön tehtäväkuvaan tullaan sisällyttämään aikaisempaa enemmän perhekeskeistä, varhaiseen puuttumiseen ja ongelmien ehkäisyyn tähtäävää työtettä välittömän lasten kanssa tehtävän työn ja sen suunnittelun rinnalle. Lastensuojelutyön suunnitelmallinen ja jatkuva kehittäminen voi tuoda päivähoidolle myös uusia mahdollisuuksia oman äänen esille tuomiseen ja saamiseen sekä päivähoidon henkilöstön asiantuntijuuden hyödyntämiseen.

4.2.4 Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojelulain mukaan viranomaisten on ohjattava lapsi ja perhe tarvittaessa lastensuojelun piiriin. Esimerkiksi sosiaalihuollon työntekijät ovat velvollisia ilmoittamaan kunnan sosiaalitoimelle viipymättä ja salassapitosäännösten estämättä, mikäli he saavat työssään tietää lapsesta, jonka tilanne edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä. Lastensuojeluilmoitus tehdään lapsen edun turvaamiseksi, lapselle välttämättömän huolenpidon varmistamiseksi sekä lapsen aseman ja tilanteen selvittämiseksi. Aikaisemman lastensuojelulain mukaan ilmoitus oli tehtävä silloin, jos työntekijä saa tietää ilmeisestä lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. (Lastensuojelulaki 2007: 2§, 25§; Lastensuojelulaki 1983: 40§; Rätty 2007: 144, 148.)

Uudessa lastensuojelulaissa esimerkiksi päiväkodin työntekijä on siis velvoitettu tekemään lastensuojeluilmoituksen jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jo pelkkä epäily tai huolen herääminen on ilmoitukselle riittävä peruste.

Lastensuojeluilmoitus perustuu aina henkilön subjektiiviseen arvioon lapsen tilanteesta. Ilmoituksen voi aiheuttaa esimerkiksi havainnot lapsen tarpeiden laiminlyönnistä, heitteillejätöstä tai hoidon ja huolenpidon puutteista. Velvollisuus voi syntyä myös lapsen fyysisestä tai henkisestä pahoinpitelystä, seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai niiden epäilystä tai uhkasta. Ilmoitusvelvollisuus on myös silloin, kun voidaan perustellusti epäillä vanhemman kykyä vastata lapsen hoidosta. Kodin olosuhteiden lisäksi ilmoituksen syyinä voi olla lapsen oma käyttäytyminen. (Rätty 2007: 148.)

Rättyn mukaan (2007: 145) ilmoitusvelvollisuus saattaa syntyä myös tilanteissa, joissa ilmoitusvelvollinen saa kuulla mahdollisesti lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Päiväkodissa tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun toisen lapsen vanhempi kertoo kasvattajalle ryhmän toisen lapsen ja perheen huolestuttavasta tilanteesta.

Suosituksena lastensuojeluilmoituksen tekemisessä on, että asiakassuhteessa asiakkaana olevalle huoltajalle tai lapselle kerrotaan mahdollisesta lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Asiakkaan informointi voidaan kuitenkin jättää tekemättä muun muassa asian kiireellisyyden takia. (Rätty 2007: 144.)

Tarve lastensuojelun ilmoitusvelvollisuuden tekemiselle ei näyttäytyä päivähoitossa kovinkaan usein. Usein päiväkodin työntekijät myös empivät ilmoituksen tekemisessä

pelätessään, että ilmoitus on turha, se johtaa suoraan lapsen huostaanottoon tai romuttaa saavutetun luottamuksellisuuden lapsen vanhempien ja työntekijöiden välillä. (Eriksson - Arnkill 2005: 33–34.)

Sosiaalityöntekijät ovat painottaneet, että lasten kanssa työskentelevien tekemät lastensuojeluilmoitukset eivät ole turhia. Päinvastoin, heidän mielestään ilmoitus pitäisi tehdä paljon herkemmin ja aikaisemmassa vaiheessa, sillä on aina parempi puuttua tilanteeseen varhain ja mahdollisimman lievin toimenpitein. Ilmoituksen tekemistä ei saisi lykätä niin pitkälle, että syvä huoli perheestä ja perheen tilanteen huononeminen pakottavat työntekijät puuttumiseen. (Eriksson – Arnkill 2005: 33–34.)

Yhteenvedon voidaan todeta, että uudistuneessa lastensuojelulaissa lastensuojelutyö on kytketty osaksi muita kunnan peruspalveluja, kuten päivähoitoa, erityisesti ennaltaehkäisevän työn osalta. Uudistuneeseen lastensuojelulakiin on kirjattu monia työn osaluja, joiden kautta ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön hahmottelun ei pitäisi jäädä pelkästään keskustelujen ja pohdintojen tasolle.

PÄIVÄHOIDON VELVOITTEET LASTENSUOJELULAISIA

• Lapselle annettava erityinen tuki, kun lapsi ei ole lastensuojelun asiakkaana	• Tuki koulunkäyntiin esiopetusikäisille lapsille
• Lasten hyvinvoinnin edistäminen ja seuraaminen	• Ongelmien ehkäisy
• Varhainen puuttuminen	• Vanhemmuuden tukeminen
• Lapsen edun huomioiminen	• Varhainen tuki
• Lapsen mahdollisuus vaikuttamiseen	• Lapsen osallisuuden turvaaminen
• Velvollisuus lastensuojelun ilmoituksen tekemiselle	• Palvelujen kehittäminen
	• Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

KUVIO 2. Lastensuojelulain velvoitteet päivähoidolle (Lastensuojelulaki 2007)

Kuvioon 2 on koottu uudistuneeseen lastensuojelulakiin kirjatut periaatteet ja velvoitteet, jotka eri lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten, kuten päivähoidon

henkilöstön, tulisi ottaa työssään huomioon. On muistettava, että lastensuojelua ei toteuteta pelkästään lastensuojeluviranomaisten toimin, vaan kaikki lasten ja perheiden kanssa toimivat ammattilaiset tekevät työtä omalta osaltaan edistääkseen lasten hyvinvointia sekä tasapainoista kasvua ja kehitystä.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄN TYÖN OSA-ALUEET PÄIVÄKODISSA

5.1 Lapsen hyvinvoinnin turvaaminen

Päivähoidon perustehtävänä on edistää lapsen psyykkistä, fyysistä ja tunne-elämän kehitystä tarjoamalla lapsen lähtökohdat huomioon ottava kasvuympäristö, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä jatkuvia, turvallisia ja lämpimiä ihmissuhteita. Lapsen päivittäisen elämän tulee olla päivähoitossa turvallista ja stimuloivaa. Päivähoitossa tuetaan lasten kotikasvatusta, ehkäistään syrjäytymiskierteen syntymistä ja tuetaan vanhemmuutta. Mahdollisimman laadukas perustehtävän toteuttaminen nähdään päivähoitossa parhaimpana ongelmallisten perheiden auttamismuotona, syrjäytymisen ehkäisyä ja myös hyvänä lastensuojelun tukitoimena. (Päivähoitolaki 1973: 2a§; Onnismaa 1999: 4, 38, 61.)

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvinvointia varhaiskasvatuksessa edistävät muun muassa lapsen terveyden ja toimintakyvyn vaaliminen, lapsen perustarpeista huolehtiminen, arvostetuksi tuleminen sekä pysyvien ja turvallisten ihmissuhteiden luominen. Lisäksi lapsen hyvinvointia edistetään kohtaamalla jokainen lapsi hänen yksilöllisten tarpeiden, persoonallisuuden ja perhekulttuurin mukaisesti. Henkilökohtaista hyvinvointia edistämällä lapsi voi toimia, kehittyä ja kasvaa omana ainutlaatuisena persoonallisuutenaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 13, 15.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu myös ajatukselle siitä, että lapsella on oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Lapsen mielipide tulisi ottaa varhaiskasvatuksessa huomioon. Kasvattajan rooli lapsen kuulemisessa on keskeinen: kasvattaja luo lapselle mahdollisuuksia aloitteiden tekemiseen, toimintojen valitsemiseen sekä ajatusten ilmaisuun. Hyvässä ilmapiirissä lapset kokevat yhteenkuu-

luvuutta ja osallisuutta. Lasten kanssa toimiessa ja keskustellessa sekä lapsia havainnoimalla myös kasvattajat oppivat tärkeitä asioita lasten maailmasta ja ajattelusta. Kun tämä huomioidaan toiminnan suunnittelussa, vahvistaa se lapsen hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 12, 16, 18, 20.)

Yhtenä päivähoidon tehtävänä on kasvatuksellisen tasa-arvon toteuttaminen. Päivähoiton kasvatustoiminnalla on suuri merkitys erilaisista oloista tulevien lasten taustaerojen tasoittajana. Jo päiväkotiryhmä ja ryhmässä toteutettava varhaiskasvatus sinänsä tarjoavat tärkeää tukea lapselle, jonka perheessä on ongelmia tai jonka kehitys on vaarantunut. Päivähoidolla on usein myös mahdollista toteuttaa pieniä arkipäiväisiä ratkaisuja, jotka eivät vaadi suuria muutoksia tai lisäresursseja, lapsen tukemiseksi. Lastensuojelullinen kuormitus ei ainakaan vielä ole riittävä peruste lisäresurssien saamiseksi. (Onnismaa 1999: 29–31, 43.)

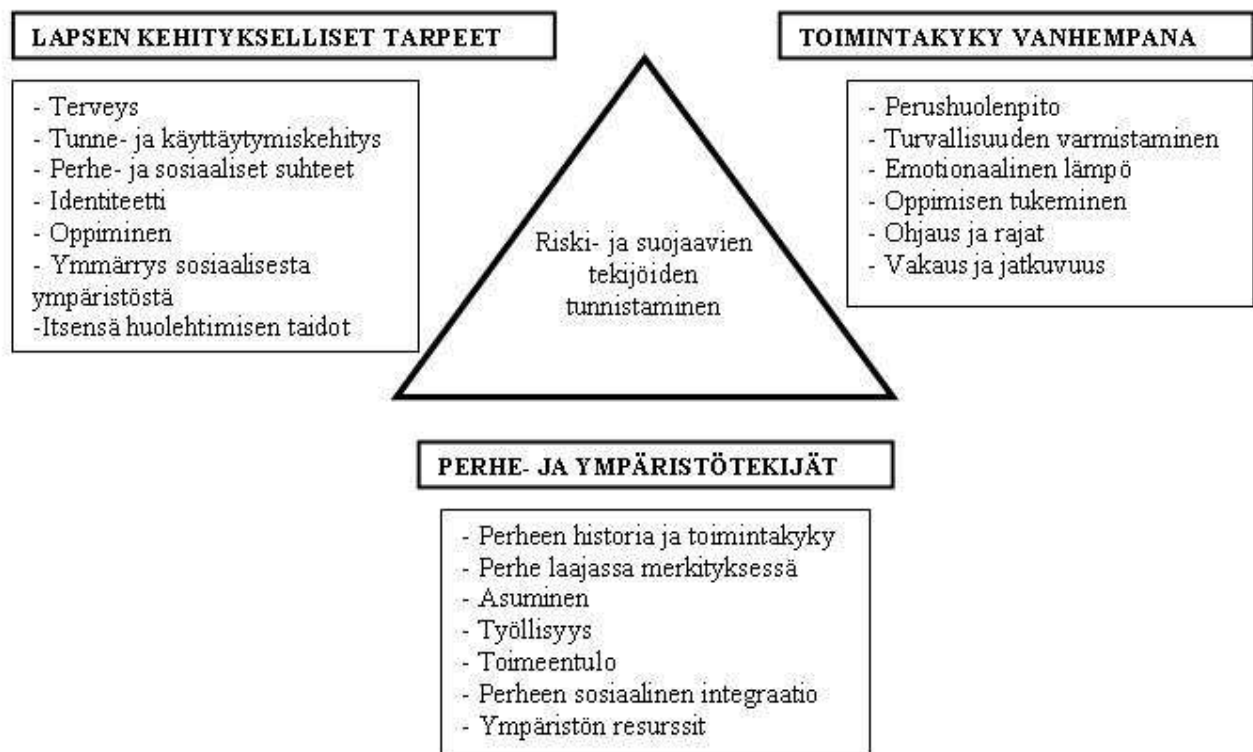
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvattajan tehtäviin kuuluu lisäksi yhteistyö lapsen vanhempien kanssa kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista yhteistoimintaan toistensa kokemuksia ja mielipiteitä tasavertaisesti kunnioittaen sekä toisiinsa luottaen – myös mahdollisissa ongelmatilanteissa. Kasvatuskumppanuudessa vanhempien ja kasvattajien tiedot ja kokemukset lapsesta yhdistyvät, jolloin luodaan parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 17, 31–32.)

5.2 Tilannearvio ja varhainen puuttuminen

Lapsen elämän suojaavien- ja riskitekijöiden tunnistaminen on osa varhaiskasvattajien ammatillista perusosaamista. Lapsen hyvinvointia voidaan arvioida havainnoimalla näitä tekijöitä. Jos riskitekijät jäävät kokonaan huomaamatta, voi sillä olla haitallinen vaikutus lapsen hyvinvoinnille. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007: 5.)

Tekijöiden tunnistaminen ja niistä keskusteleminen on tärkeä osa päiväkodissa toteutettavaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, lapsen kasvun ja kehityksen turvaamista sekä perheille annettavaa tukea. Havainnot toimivat lähtökohtana varhaisen puuttumisen ja tuen toteuttamiselle sekä muille mahdollisille perheelle suunnattaville tukitoimille.

Suojaavalla tekijällä tarkoitetaan ominaisuutta, joka vaikuttaa lapsen elämässä riskitekijöiltä suojaavasti. Näitä tekijöitä voidaan vahvistaa lasten peruspalveluiden, kuten päivähoiton, toiminnassa. Riskitekijä taas on ominaisuus tai esimerkiksi tapahtuma, joka voi lisätä tietyn häiriön tai ongelman todennäköisyyttä. Yksittäinen riskitekijä ei välttämättä vaaranna lapsen hyvinvointia, vaan riittävät suojaavat tekijät lapsen elämässä voivat tarjota hänelle tarvittavan tuen. Jos riskitekijä lapsen elämässä on merkittävä tai riskitekijöitä on useita, tulee perheen tilanteeseen aina puuttua. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007: 7.)

KUVIO 3. Riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden arvioinnin näkökulmat (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007)

Kuvioon 3 on koottu näkökulmat, joiden kautta lapsen ja perheen elämän riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä arvioidaan. Jokainen kuviossa esiintyvä tekijä voi toimia lapsen elämässä joko suojaavana- tai riskitekijänä. Esimerkiksi tunne-elämän ja käyttäytymisen kehityksessä suojaavana tekijänä voi olla, että lapsi osaa ilmaista tunteitaan tilanteeseen sopivalla tavalla ja hänellä on joustava temperamentti. Riskitekijänä puolestaan voi olla lapsen persoonalliset ominaisuudet, kuten syrjäänvetäytyvyys tai levottomuus, jotka

haittaavat lapsen päivittäistä elämää. (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007: 8, 10–11.)

Jos lapsen elämässä havaitaan riskitekijöitä, pystytään päivähoidon varhaisella puuttamisella sekä ennaltaehkäisemään ongelmien syntymistä että korjaamaan jo muodostuneita ongelmia mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Päivähoitojärjestelmä toteuttaa ennaltaehkäisevää toimintaa turvaamalla lapselle monipuolisen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen sekä mahdollistamalla vanhempien päivittäisen työssäkäynnin. Korjaavaa toimintaa toteutetaan päivähoitossa puolestaan olosuhteita muuttamalla, erityislastentarhanopettajan ohjauksena ja eri asiantuntijatahojen antamana tukena ja kuntoutuksena, kuten puheterapiana. (Huhtanen 2004: 45.)

Varhaiskasvatuksen ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö voi olla myös edistämässä mahdollisimman varhaista riskitilanteisiin puuttumista. Yhteistyökäytäntöjen ja -periaatteiden tulisikin olla sovittuina muun muassa lastensuojelun, perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa. Yhteistyökäytäntöjä tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa neuvotellaan yksittäisen lapsen asioista tai edellytetään viranomaispuuttumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 10.)

5.3 Huolen herääminen ja puheeksiottaminen

Päivähoitossa huoli lapsesta voi herätä, jos työntekijät esimerkiksi huomaavat, että lapsen perushoito on selvästi puutteellista, lapsi ei saa tarpeeksi henkistä tukea vanhemmiltaan, kotikasvatuksessa on puutteita tai vanhemman ja lapsen välinen suhde ja vuorovaikutus eivät vastaa ”normaalikäsitystä”. Toisinaan lapsi voi vaikuttaa turvattomalta ja vastahakoiselta esimerkiksi kotiinlähtötilanteissa. Joskus myös vanhemmat puhuvat oma-aloitteisesti työntekijän kanssa huolen taustoista. Usein huoli syntyy hiipivänä, monien pienten merkkien summana. (Onnismaa 1999: 19–23.)

Lastensuojelullinen huoli eroaa suoraan lapseen liittyvistä, esimerkiksi oppimisvaikeuksiin liittyvistä huolista. Huoli liittyy usein ongelmallisiin perheisiin ja lapsen vanhempien ongelmiin. Kun työntekijällä on edes pieni epäily lastensuojelun tarpeesta, koetaan huolen puheeksiottaminen vanhempien kanssa haastavaksi. (Onnismaa 1999: 20, 24.)

Huolen puheeksiottaminen nähdään olennaisena osana kunnioittavaa varhaista puuttumista. Puheeksiottamisen tavoitteena on saada ilmaistua huoli vanhemmille kunnioitta-

valla ja arvostavalla tavalla niin, että perheen ja työntekijän voimavarat saadaan liitty-
mään yhteen lapsen tukemiseksi. (Eriksson – Arnkill 2005: 7.)

Kokemukset huolen puheeksiottomenetelmästä ovat olleet myönteisiä ja työntekijöiden
kontaktit vanhempiin ovat parantuneet huolen puheeksiottamisen jälkeen. Puheeksiotto
koetaan kuitenkin haastavaksi päivähoitossa, sillä päivittäiset vanhempien kanssa käy-
tävät keskustelut ovat yleensä kuulumisten vaihtoa, eivät niinkään keskustelua pulmati-
lanteista. Työntekijöiden on myös hyvä tiedostaa, että vanhempien on vaikea olla kiitol-
lisia henkilölle, joka on osoittanut heille suoraan puutteita vanhemmuudessa – lasten-
suojelullisissa ongelmissa kun puututaan selvästi heikkoon vanhemmuuteen. (Eriksson
– Arnkill 2005: 19; Onnismaa 1999: 27.)

5.4 Lapsen varhainen tukeminen

Lapsella voi olla tuen tarvetta jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella. Onkin
tärkeää, että päivähoiton ammattilaiset tuntisivat mahdollisimman hyvin lapsen varhai-
sen kehityksen pääpiirteet. Lapsen elämä saattaa sisältää vaihteita, jolloin lapsi tarvitsee
varhaista tukea ja huomiota osakseen, vaikka mitään fyysistä vammaa tai sairautta ei
olisikaan. Tällaisia vaihteita voivat olla muun muassa sosiaalisten taitojen kehittyminen,
kouluvalmiuden saavuttaminen tai perheen vaikea elämäntilanne, jolloin lapsen kas-
vuolot vaarantavat tai eivät turvaa hänen terveyttään ja kehitystään. (Heinämäki 2005:
13, 17; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 35.)

Päivähoidon tehtävänä on tunnistaa lapsen tuen tarve mahdollisimman varhain. Tuen
tarpeeseen haetaan ratkaisua päivähoitossa jakamalla havaintoja lapsen vanhempien
kanssa: näin tuen suunnittelun pohjaksi luodaan kokonaiskuvaa lapsesta, hänen yksilöl-
lisistä toimintamahdollisuuksistaan, vahvuuksistaan ja mielenkiinnon kohteistaan. Tuki-
toimet aloitetaan päiväkodissa mahdollisimman varhain tuen tarpeen kasautumisen ja
pitkittymisen ennaltaehkäisemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 32–
33, 35.)

Päivähoitossa lapselle annetaan varhaista tukea mahdollisimman pitkälle yleisten var-
haiskasvatustalvelujen yhteydessä. Lapsen kehityksen eri osa-alueita, kuten kielen ja
motoriikan kehitystä, tuetaan yksilöllisen ohjauksen avulla. Lapsen toimintaa ryhmän
täysipainoisena jäsenenä vahvistetaan sekä lasta rohkaistaan luomaan sosiaalisia kontak-
teja. Ryhmätoimintojen kautta lapsi omaksuu erilaisia tapoja ja sääntöjä. Myös lapsen

itsetuntoa vahvistetaan osana jokapäiväistä kasvatustoimintaa. Varhaiskasvatukseen voi liittyä muita tukipalveluja, kuten erityisopetusta ja terapiaa lapsen tuen tarpeen mukaan. Lisäksi vanhempien ja kasvatushenkilöstön välinen tiivis yhteistyö on tärkeä osa lapsen tuen järjestämistä. (Heinämäki 2005: 40–43; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 36–37.)

Lapsen tukeminen mahdollisimman varhaisessa kasvun ja kehityksen vaiheessa on tärkeää, jotta estettäisiin mahdollisten vaikeuksien syveneminen ja kasautuminen. Kasvatuksellisen tuen suunnittelu perustuu siihen, millaisia havaintoja niin kasvattajat päiväkodissa kuin vanhemmat kotona tekevät lapsen arjesta. Lisäksi lapsen kasvuympäristön ja päiväkodin työkäytäntöjen säännöllinen arviointi varhaisen tuen näkökulmasta käsin parantaa varhaisen tuen toteutumista käytännössä.

5.5 Vanhemmuuden tukeminen

Vanhemmuus on lapsen syntymän jälkeen läpi elämän kestävä tehtävä ja rooli, joka muuttuu jatkuvasti. Vanhemmuuteen vaikuttavat muun muassa vanhemman aikaisemmat kokemukset omasta lapsuudesta ja vanhemmuudesta, käsitykset omista kyvyistä vanhempana sekä perheen elämäntilanne. Vanhemmuuteen vaikuttavat merkittävästi myös perheen sisäiset ja ulkoiset voimavarat. (Järvinen – Lankinen – Taajamo – Veistilä – Virolainen 2007: 90.)

Epävarmuuden ja riittämättömyyden tunteet omasta vanhemmuudesta ovat yleisiä, jolloin vanhemmat voivat tarvita ammattilaisen tukea. Vanhemmuuteen liittyviä suuria lapsen kasvun ja kehityksen vaarantavia riskitekijöitä ovat muun muassa psyykinen sairaus, päihderiippuvuus sekä perheen sosiaalinen eristäytyneisyys. (Järvinen ym. 2007: 92–93.) Riskitekijät voivat olla luonteeltaan sellaisia, joihin päivähoiton tarjoama tuki ei ole riittävää. Tällöin päivähoiton henkilöstön velvollisuutena on tehdä ilmoitus perheen tilanteesta lastensuojeluun.

Pohja vanhemmuuden tukemiselle luodaan kehittämällä ja lisäämällä päivähoiton henkilöstön ja vanhempien välistä yhteistyötä. Vanhemmuutta ja arjessa jaksamista voidaan tukea päivähoidossa monipuolisesti. Keskeistä vanhemmuuden tukemisessa on se, että perhe hahmottaa omat voimavaransa ja oppii elämäntilannetta. Tuen pitäisi lähteä nimenomaan perheen omista tarpeista, perheen omia käsityksiä ja arvoja kunnioittaen. (Koivula 2004: 83, 85.)

Vanhemmuuden tukeminen päivähoitossa voi sisältää arkiseltakin tuntuvia keskusteluja vanhempien ja päiväkodin henkilöstön välillä, kuten säännöllistä kuulumisten vaihtoa. Päiväkodin henkilöstö voi sisällyttää toimintaan tarvittaessa myös lasten sekä vanhempien mieltä askarruttaviin kysymyksiin vastaamista esimerkiksi lasten kasvatukseen liittyvissä asioissa. Vanhemmille voidaan järjestää päiväkodin kautta myös erilaisia luentoja, vertaistuellisia keskusteluryhmiä ja projekteja. Näin voidaan tukea vanhemmuutta ja arjessa jaksamista monipuolisesti niin, etteivät toimenpiteet kuitenkaan kuormita päiväkodin arkea liikaa. (Koivula 2004: 87.)

6 PÄIVÄKOTI LASTENSUOJELUTYÖN TOTEUTTAJANA

Päivähoidon ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittämiseksi on toteutettu lukuisia erilaisia hankkeita ja projekteja ympäri Suomea. Opinnäytetyössä esitellään näistä kaksi projektia. Lisäksi opinnäytetyössä kuvataan sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen huostanottoprojektin yhteydessä tehty selvitys päivähoitosta lastensuojelun avohuollon tukitoimena.

6.1 Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena

Eeva-Leena Onnismaan vuonna 1999 julkaistussa selvityksessä ”Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena – toiveiden tynnyri vai huolten hautomo?” kuvaillaan päiväkodin toimintaa lastensuojelun tarpeessa olevan lapsen ja hänen vanhempiansa kanssa. Tavoitteena oli antaa päivähoitolle ja lastensuojelulle lisää keinoja yhteistyön sekä toimintatapojen kehittämiseen tekemällä näkyväksi päiväkotien kokemuksia, oletuksia ja odotuksia lastensuojeluun liittyvissä asioissa. (Onnismaa 1999: 4, 7.)

Selvitystä varten haastateltiin yhteensä kymmentä päiväkodin lastentarhanopettajaa, erityislastentarhanopettajaa ja lastenhoitajaa. Lisäksi aineistoa kerättiin kirjallisilla kyselyillä. Päiväkotien kokemuksia selvitettiin kolmen teeman avulla: huoli lapsesta, päiväkodin keinot sekä yhteistyö ja työnjako – hyvät ja huonot kokemukset. (Onnismaa 1999: 11–12, 15, 29, 46.)

Selvityksen tuloksena on, että huoli lapsesta liittyy esimerkiksi lapsen perushoidon laiminlyöntiin, kehitykseen tai perheen elämäntyyliin ja kasvatusasenteisiin. Huolen pu-

heeksiottaminen koetaan vaikeana, sillä vanhempien ensireaktiona on usein torjunta tai loukkaantuminen. Tärkeimpänä päiväkodin auttamiskeinona on selvityksen mukaan perustehtävän mahdollisimman laadukas toteuttaminen. Selvityksen mukaan päiväko-deilla on mahdollisuus auttaa, tosin rajallisesti. Päiväkotien kokemukset lastensuojelun kanssa tehtävästä yhteistyöstä vaihtelevat, ja kritiikki kohdistuu erityisesti työntekijöi-den vaihtuvuuteen sekä tiedonkulun ongelmiin. (Onnismaa 1999: 18, 21, 26, 61.)

Vaikka selvityksen näkökulma on ollut huolen heräämisessä sekä lastensuojelullista tukea tarvitsevien lasten ja perheiden auttamisessa ennaltaehkäisevän työn sijaan, on siinä tuotu esille mielenkiintoisia ajatuksia päiväkodissa toteutettavasta varhaiskasva-tuksesta ja päiväkodin auttamismahdollisuuksista. Lisää kiinnostavuutta selvitykseen tuo sen vertaaminen nykypäivään: ovatko käsitykset tai päiväkodin käytänteet lasten-suojelutyön toteuttajana muuttuneet vuosien kuluessa?

6.2 Projektityötä perheiden tukemiseksi

Päre eli ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa -hanke toteutettiin osana Nuorten Ystävät ry:n Lapsi Lapissa -projektia vuosina 1999–2002. Projektin tavoitteena oli kehittää alueelliseen päivähoitoon uusia ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toimin-tamalleja sekä vahvistaa päivähoidon asemaa lastensuojelutyön resurssina. (Karjalainen – Ollanketo 2002: 1.)

Projektin tarkoituksena oli kehittää sellaisia toimintatapoja, joiden avulla varsinainen lastensuojelun asiakkuuden syntyminen voitaisiin ennaltaehkäistä. Projektin aikana pa-rannettiin työntekijöiden valmiuksia lasten ja perheiden ongelmien mahdollisimman varhaiseen havaitsemiseen sekä havaittujen vaikeuksien puheeksi ottamiseen. Projekti-työntekijät tarjosivat päiväkodeille konsultaatioapua sekä järjestivät koulutuskokonai-suuden ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön liittyen. Henkilöstön käyttöön laadittiin lisäksi tukiverkosto-opas, jossa esiteltiin seudun lapsiperheille suunnattua palveluver-kostoa tiivistetyssä muodossa. (Karjalainen – Ollanketo 2002: 4–5, 33–34.)

Lasten vanhemmille järjestettiin teemallisia vanhempainiltoja, joissa käsiteltiin van-hempien itse esiin nostamia teemoja. Lisäksi kurdivanhemmille perustettiin vanhem-painkeskusteluryhmä. Projektityöntekijät järjestivät vuoden 2000 alussa päiväkodeissa myös kokeiluluontoisesti päivystystoimintaa, jonka tarkoituksena oli tarjota matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti kahdenkeskistä ja luottamuksellista keskusteluapua

vanhemmille mieltä painavissa asioissa. Lisäksi päiväkodin ja perhepäivähoitajien asiakasperheille tarjottiin mahdollisuutta lyhytkestoiseen ja intensiiviseen perhetyöhön. (Karjalainen – Ollanketo 2002: 11, 13, 17, 29.)

Kokemukset Päre-projektin teemallisista vanhempainilloista, vanhempainryhmästä sekä perhetyöstä olivat lasten vanhempien näkökulmasta myönteisiä. Päiväkodin toimintakulttuurissa projekti lisäsi muun muassa yhteistyötä alueen päiväkodin työntekijöiden sekä sosiaalityöntekijöiden välillä. Tavoitteet päiväkotihenkilöstön ennaltaehkäisevien toimintavalmiuksien lisäämisestä koulutuksen avulla toteutuivat osittain: pääosin muutokset tapahtuivat henkilöstön ajatusten ja pohdintojen, eivätkä niinkään päiväkodin käytännön työn tasolla. (Karjalainen – Ollanketo 2002: 15, 50, 58.)

Kieku- eli Siilitien varhaisen tuen kehittämishanke oli yksi noin kymmenestä pääkaupunkiseudulla toteutetuista Varhaisen tuen hankkeista. Hanke toteutettiin vuosina 2001–2004 päiväkotisiilitiellä ja leikkipuisto Hillerissä Herttoniemen alueella. Projektille myönnettiin kaupunginvaltuustolta niin sanottu positiivisen diskriminaation määräraha. (Kaukoluoto 2005: 3,6.)

Hankkeen tavoitteina olivat muun muassa vanhemmuuden ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten kehityksen tukeminen, varhaisen puuttumisen parantaminen sekä eri toimijoiden yhteistyömuotojen kehittäminen. Tavoitteina olivat lisäksi pienten lasten toimintaja kasvuympäristöjen parantaminen sekä hyvinvoinnin edistäminen. Hankkeen aikana kokeiltiin uudenlaisia toimintamalleja osana päiväkodin ja leikkipuiston toimintaa sekä arvioitiin työn vaikuttavuutta. (Kaukoluoto 2005: 10.)

Hankkeen aikana työntekijöille järjestettiin koulutuspäiviä sekä konsultaatioapua. Lasten vanhemmille ja perheille järjestettiin erilaisia vertaistuellisia ryhmiä, kuten vanhempainryhmä, taideryhmä, lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kehittävä käsikynkkäryhmä sekä alueen asukkaille suunnattu Monikulttuuritapahtuma. Lisäksi yksi perhetyöntekijä toimi projektin ajan päiväkodissa ja leikkipuistossa matalan kynnyksen periaatteen mukaisesti perheiden ja työntekijöiden tukena. (Kaukoluoto 2005: 15–17.)

Keskeisin projektin tulos oli, että sen avulla onnistuttiin auttamaan lapsia ja vanhempia selviytymään vaikeissa elämäntilanteissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä ehkäisemään perheen ongelmien syvenemisen. Vanhemmuutta tukemalla ja ammattilaisen kohtaamisen kautta vanhemmat kokivat muun muassa vuorovaikutustaitojensa pa-

rantuneen, roolien selkeytyneen ja he oppivat toimimaan itsenäisemmin itsetunnon kokenemisen myötä. Päiväkotien henkilökunnalle projekti antoi esimerkiksi varmuutta vanhempien kanssa toimimiseen, uusia työmenetelmiä sekä voimia työssä jaksamiseen ja työmotivaatioon. Hankkeessa kehitelty työmalli sopisi arviointien mukaan hyvin lasten päivähoitoon vakiintuneeksi työtavaksi. (Kaukoluoto 2005: 4–6, 21, 25.)

7 TUTKIMUSASETELMA

7.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, miten ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön eri osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä ja mikä on niiden suhde varhaiskasvatusta sääteleviin keskeisiin asiakirjoihin, kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä päivähoito- ja lastensuojelulakiin. Keskeisessä roolissa opinnäytetyössä ovat lastentarhanopettajien ääni ja arjen kokemukset.

Tässä opinnäytetyössä ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn välinen raja on lastensuojelun asiakkuudessa: jos lapsi ei ole lastensuojelun asiakkaana, toimitaan ennaltaehkäisevän työn kentällä, ja jos asiakkuus ja sen mahdollistamat lastensuojelun tukitoimet ovat perheen käytettävissä, liikutaan varsinaisen lastensuojelutyön piirissä.

Opinnäytetyön tutkimushenkilöt ovat sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista säädetyn lain (2005: 7§) mukaisia lastentarhanopettajia. Opinnäytetyö on rajattu koskemaan pelkästään päiväkoteja.

7.2 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Tavoitteena on ilmiön merkityksen tai tarkoituksen selvittäminen kokonaisvaltaisesti keskittymällä pieneen määrään tapauksia ja analysoimalla niitä mahdollisimman perusteellisesti. Pääpaino on aineistossa, joten tämä työ on aineistolähtöinen. (vrt. Eskola – Suoranta 2005: 18–19.)

Opinnäytetyön tutkimusote on deskriptiivinen eli kuvaileva. Tavoitteena on saada kuvattua systemaattisesti tutkittavaan kohteeseen liittyvät tosiasiat ja tunnuspiirteet mah-

dollisimman todellisuuden mukaisesti. Lähestymistavassa kootaan tietoa tutkimuskohde-
teesta kuvailemalla ja selittämällä sitä ilman, että kohde itsessään muuttuisi. Tavallisesti
deskriptiivinen tutkimus suoritetaan kohteen luonnollisessa ympäristössä. (Anttila
2005: 285.)

7.2.1 Kohderyhmä

Opinnäytetyön kohderyhmänä on kymmenen lastentarhanopettajaa kuudesta helsinkiläi-
sestä päiväkodista. Lastentarhanopettajat olivat koulutustaustaltaan kasvatustieteen kan-
didaatin, erityislastentarhanopettajan, sosionomin (AMK) tai aiemman opistotasaisen
lastentarhanopettajantutkinnon suorittaneita. Haastateltavat työskentelivät eri-ikäisten
lasten päiväkotiryhmissä: pienten, 1–3 -vuotiaiden lasten ryhmistä aina esiopetusryh-
män 6-vuotiaisiin saakka. Kaikki haastateltavat olivat työskennelleet lastentarhanopetta-
jina vähintään viisi vuotta. Keskimäärin haastateltavat olivat työskennelleet lastentar-
hanopettajina noin 13 vuoden ajan.

Työpareina haastateltavilla oli lastentarhanopettajia, lastenhoitajia ja ryhmäavustajia.
Joillakin haastateltavilla oli sosiaali-alan työkokemusta myös muualta kuin päivähoidos-
ta, mutta pääosin lastentarhanopettajien aikaisempi työkokemus oli palvelualoilta. Lä-
hes kaikilla haastateltavilla oli omia lapsia. Opinnäytetyössä haastateltavista käytetään
tässä opinnäytetyössä pseudonyymejä eli peitenimiä anonyymiteetin varmistamiseksi.

7.2.2 Teemahaastattelut

Opinnäytetyön aineistonkeruumenetelmäksi valittiin puolistrukturoitu teemahaastattelu.
Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa ennalta päätetyt teemat ovat kaikille tutkitta-
ville samoja, mutta alakysymysten tarkka järjestys ja muoto saattavat vaihdella. (Hirs-
järvi – Hurme 2000: 47–48.)

Haastattelujen teemat alakysymyksineen eriteltiin lastensuojelulain asettamista velvoit-
teista päiväkodille (kuvio 2, sivu 11). Käsiteltäviä aiheita ovat lapsen hyvinvoinnin
edistäminen päiväkodissa, lasten ja perheiden ongelmien havaitseminen ja niihin puut-
tuminen, vanhemmuuden tukeminen ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, lastensuo-
jelun ilmoitusvelvollisuus, ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittäminen ja yhteis-
työkumppanit. Viimeisessä teemassa haastateltavia pyydettiin pohtimaan oman koulu-

tuksen riittävyttä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamiseen sekä mahdollisia lisäkoulutuksen tarpeita.

Haastattelut aloitettiin niin sanotulla aloituskysymyksellä, jonka tarkoituksena oli toimia alustuksena ja johdantona teemoissa käsiteltäviin aiheisiin. Näin saatiin selville, mitä sisältöjä lastentarhanopettajat liittivät ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön käsitteeseen päivähoitossa - valmistautumatta ja ilman haastattelijan johdattelua.

Haastateltavat kohdattiin henkilökohtaisesti ja he kertoivat asioista vapaasti ja omin sanoin. Haastattelutilanteissa pyrittiin myös motivoimaan ja innostamaan haastateltavia aidon kohtaamisen kautta.

Lähes kaikki haastateltavat hankittiin soittamalla aluksi päiväkotien johtajille ja ottamalla sitten suoraan yhteyttä lastentarhanopettajiin. Haastattelut toteutettiin päiväkotien tiloissa ja niiden kesto vaihteli 45–90 minuutin välillä. Haastattelut dokumentoitiin tallentamalla ne nauhurille.

7.2.3 Aineiston analyysi

Naururille nauhoitetut haastattelut purettiin tekstimuotoon Word-tekstinkäsittelyohjelmaan. Litteroitua aineistoa kertyi kaiken kaikkiaan noin 120 sivua. Aineisto koodattiin sen hallinnan ja jatkokäsittelyn helpottamiseksi sekä haastateltavien anonymiteetin varmistamiseksi käyttämällä henkilökoodeja (H1-H10) sekä kysymyskoodeja (0.1–6.4) teemahaastattelurungon alakysymyksiä mukaillen. Litteroidusta aineistosta eriteltiin koodauksen avulla muun muassa miksi ja miten -vastaukset aineiston selkeyttämiseksi.

Analyysimenetelmänä opinnäytetyössä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tällöin tekstimuodossa olevaa aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Näin tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan tiivistetty ja selkeä kuvaus kadottamatta sen sisältämää tietoa. (Eskola – Suoranta 2005: 137, 186–187.)

Aineistoa analysoitiin pala palalta ja askel kerrallaan. Analyysin vaiheita on kuvattu esimerkkien avulla liitteessä 2. Koko analyysi tehtiin pääosin käyttämällä Word-tekstinkäsittelyohjelmaa.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa litteroidusta aineistosta eriteltiin tekstikatkelmia eli haastateltavan sanomia yksittäisiä asioita tai ajatussisältöjä. Jokaisen tekstikatkelman perään merkittiin henkilökoodi (H1-H10), jota kuljetettiin katkelman mukana koko analyysin ajan. Tekstikatkelmat koottiin yhteen tiedostoon teemoittain ja alakysymyksittäin. Erityistä huomiota kiinnitettiin tässä vaiheessa siihen, että tekstikatkelmia ei irroteta asiayhteydestään niin, että sanoma vääristyisi. Kun koko haastatteluaineisto oli kerätty teemoittain ja alakysymyksittäin tekstikatkelmiksi, pelkistettiin yksittäisten lauseiden ja katkelmien sisällöt. Pelkistykset kirjattiin tekstikatkelman perään sulkuihin lihavoidulla tekstillä lukemisen ja katkelmien käsittelyn helpottamiseksi.

Analyysin toisessa vaiheessa samantapaisia tekstikatkelmia koottiin yhteen teemojen ja pääosin myös alakysymysten rajoja rikkomatta. Katkelmien yhdistämisen jälkeen ryhmille luotiin kaikkia niiden sisältämiä katkelmia kuvaavat alakäsitteet. Kolmannessa vaiheessa jatkettiin ryhmittelyä yhdistelemällä aineistoa kuvaavia alakäsitteitä toisiinsa. Ryhmitellyille kokonaisuuksille luotiin taas uusia yläkäsitteitä, jotka kattavat ryhmään kuuluvat alakäsitteet ja ajatussisällöt. Neljännessä analyysin vaiheessa luotiin uusia pääkäsitteitä yläkäsitteitä ryhmittelemällä. Yhden teeman analyysin ollessa valmiina, palattiin polkua vielä taaksepäin sen tarkistamiseksi, ettei virheitä ole tullut analyysin eri vaiheissa tai ettei haastateltavien sanoma ole muuttunut.

Ala-, ylä- ja pääkäsitteitä luodessa oli haastavaa saada käsitteet sellaiseen muotoon, että ne vastaavat etsittyihin kysymyksiin ja antavat aineistolle lisäarvoa. Käsitteitä luodessa sortuminen kehäpäätelmien tekemiseen oli todellisena vaarana.

8 TULOKSET

8.1 Ennaltaehkäisy päiväkodissa

Lastentarhanopettajien mukaan ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa on lasten ja perheiden ongelmien havaitsemista ja niihin puuttumista. Lasten olemusta ja toimintaa tarkkaillaan päivähoidon arjessa jatkuvasti, jotta perheen mahdolliset pulmat havaittaisiin riittävän ajoissa. Varhainen puuttuminen huolta herättäviin tilanteisiin koetaan päiväkodin työntekijöiden velvollisuudeksi, sillä tilanteisiin puuttumalla perheen

ongelmien kasvamista ja varsinaisten lastensuojelun tukitoimien tarvetta voidaan yrittää ehkäistä jo päiväkodin keinoin.

Me kasvattajat osattais täällä nähdä riittävän ajoissa niitä tilanteita, mitkä ehkä saattaa jossain vaiheessa muuttua aika isoiksi. (Leena)

Päivähoidon ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön sisältyy lastentarhanopettajien mukaan myös ajatus siitä, että työtä tehdään aina lasten ja perheiden parhaaksi. Päiväkodin henkilöstö on vastuussa lasten hyvinvoinnin varmistamisesta sekä perheisiin tutustumisesta, sillä päivähoidolla on keskeinen rooli perheiden arjessa. Lastentarhanopettajien on kuitenkin tiedostettava ammattiroolinsa rajat: terapeutin työ perheiden kanssa ei kuulu päivähoitolle.

Päiväkodin tarjoama tuki kohdistuu perheen arkeen liittyviin kysymyksiin, kuten perhe-elämän sujuvuuteen ja lapsen kasvatukseen. Perheen tuen tarpeita voidaan kartoittaa joko työryhmässä havaintoja jakamalla tai vanhempien kanssa keskustelemalla. Vanhemmille voidaan myös tarjota keskusteluapua arjen huolenaiheiden käsittelyyn ja ratkaisujen etsimiseen.

Sithän se on lähinnä sitä paljon, et jos vanhemmat on suostuvaisia ja halukkaita, niin sitä keskustelua paljon meidän kans, et miten me voitais antaa tukea, et ne selviytyis siin arjessa. (Sari)

Lastentarhanopettajien mielestä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön osana on lisäksi muiden toimijoiden hyödyntäminen. Päiväkodin henkilöstö voi tehdä moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi alueellisten toimijoiden ja asiantuntijoiden tai perheen olemassa olevien tukiverkoston kanssa. Lapsille tai vanhemmille voidaan järjestää moniammatillisena yhteistyönä vertaistukeen perustuvia ryhmiä, jotka koetaan hyvänä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toimintamuotona. Lisäksi päiväkotitukee vanhempia kääntymään muiden palveluntarjoajien puoleen tilanteen edellyttämällä tavalla.

Aineistossa on nähtävissä heikosti se, että ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön käsitteen tarkka määrittäminen ei ole helppoa ja yksiselitteistä vähäisen lastensuojelutyön kokemuksen vuoksi. Ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn rajaa on hahmoteltu miettimällä perustyöhön ja päivittäisiin toimintoihin liittyviä asioita sekä perheen tuen tarvetta.

8.2 Hyvinvoinnin edistäminen päiväkodin arjessa

Lasten hyvinvointia edistetään päiväkodissa monin eri tavoin niin lapsen psyykkisestä kuin fyysisestä hyvinvoinnista huolehtimalla. Sekä päiväkotitoiminta että päiväkotiympäristönä toimivat lastentarhanopettajien mukaan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin rakentajina.

Hyvinvoinnin edistämisen lähtökohtana on luoda päiväkodista turvallinen paikka lasten kasvulle ja kehitykselle. Hyvät rutiinit ja selkeä päiväjärjestys tuovat turvallisuutta ja ennakoitavuutta sekä rauhoittavat lasten olemista. Ympäristö suunnitellaan mukavaksi ja mielekkääksi ja leikkivälineiden kunnosta huolehditaan. Päiväkodin kasvattajat ovat koulutettuja, terveitä sekä lapsille tuttuja ja luotettavia ammattilaisia. Turvallisuuden tunnetta lisää myös se, että lapset tuntevat itsensä tärkeiksi, kokevat tulevansa huomioituksi ja olevansa oleellinen osa koko ryhmää.

Se lapsi kokee semmosta turvaa, toi aikuinen on semmonen, joka on täällä aina ja mua varten, ja mä kohtaan sen ja huomaan hänet ja hän niinkun saa tuntea, että hän on nyt melkein ainoa lapsi täällä päiväkodissa. (Kaisa)

Tärkeänä hyvinvoinnin tekijänä päiväkodissa on lasten elämään kuuluvien perusasioiden turvaaminen: lapsille taataan päiväkodissa ravitseva ruoka, riittävä päivälepo sekä päivittäinen ulkoilu ja sosiaalinen toiminta. Lastentarhanopettajat haluavat kiinnittää huomiota myös ympäristön rauhallisuuteen, sillä lapsiryhmät ovat suuria. Päiväkotiympäristön tilat mahdollistavat lapsille virikkeisen, tarpeeksi haasteellisen ja ikätason mukaisen toiminnan. Näin halutaan varmistaa, että päiväkotitoiminnan perusta on kunnossa ja se tukee lasten kasvua ja kehitystä.

Lastentarhanopettajien mukaan kasvattajalla on päävastuu suunnitella ja miettiä päiväkodin toimintaa. Hän asettaa toiminnalle selkeät tavoitteet, pohtii ratkaisuja tarkkaan sekä sovittaa ja muokkaa ne lasten ja koko ryhmän tarpeisiin sopiviksi. Lisäksi lasten huomioiminen koetaan tärkeäksi toiminnan suunnittelussa: sisällöt luodaan lasten näkökulmat ja koko lapsiryhmä huomioon ottaen. Lasten annetaan myös itse suunnitella toimintaansa.

Päiväkodissa tuetaan lasten kasvua ja kehitystä luomalla maaperästä hedelmällinen koekenttä oppimiselle ja oppimiselle. Päiväkodissa lapset opettelevat erilaisia hyödyllisiä taitoja, kuten erilaisuuden sietämistä ja valintojen tekemistä aikuisen ohjaamana. Lapsilla on

päiväkodissa lupa kokeilla rajojaan. Lapset oppivat taitoja myös kasvattajaa havainnoiden, sillä kasvattaja tukee esimerkiksi lasten oppimista. Päiväkodin ilmapiirin ollessa kannustava, rohkaiseva ja hyväksyvä, lapset uskaltavat kokeilla uuden ja joskus vaikean asian oppimista. Lapsille tarjotaan onnistumisen kokemuksia ja heitä rohkaistaan myös omatoimisuuteen.

Jos ilmapiiri on hyväksyvä, kannustava ja positiivinen, niin silloin lapsi voi tulla semmosena kun on siihen ryhmään ja saada tarvitsemaansa tukea... Tai jotenkin uskaltaa lähteä kokeilemaan semmosiakin asioita, mitkä ennen ovat olleet hankalia. (Päivi)

Kasvattajalla on päiväkodissa roolinsa myös lasten tarkkailussa ja tukemisessa. Ammatitaitoinen henkilökunta tuntee lapsen kehityksen pääpiirteet ja tietää, mitä eri-ikäisten lasten kanssa tehdään, mikä heitä kehittää ja mitä heiltä voi milloinkin vaatia. Kasvattajat osaavat hyödyntää laaja-alaista osaamistaan ja tietoaan jokaisen lapsen yksilöllisessä kehityksen tarkkailussa ja huomaavat, jos lapsi tarvitsee jossakin osa-alueessa tukea. Kasvattaja havainnoi lasten tunnetiloja ja sovittaa antamansa avun lapsen tarpeisiin. Lapsia tuetaan päiväkodissa myös emotionaalisesti, jos lapsi on esimerkiksi surullinen tai huolestunut. Tällöin päivästä pyritään tekemään lapselle huoleton keskustelemalla ja kuuntelemalla. Lisäksi päiväkodissa puututaan tarvittaessa lasten välisiin erimielisyyksiin ja kiusaamistilanteisiin.

Lastentarhanopettajien mukaan lasten hyvinvointia edistetään päiväkodissa myös luomalla selkeät puitteet arjen jäsentämiseksi. Toimiva arki rakentuu ennalta suunnitelluista struktuureista, kuten päivä- ja viikkorytmistä. Päiväkodin arkea tukevat lisäksi yhteiset ja selkeät, kaikkien noudattamat säännöt, joissa ei ole mielivaltaa tai epäoikeudenmukaisuutta. Selkeä ja jäsenneily arki lisää lasten turvallisuuden tunnetta ja vähentää epävarmuutta päivän sujumisesta.

Lastentarhanopettajat kokevat, että lapsiryhmä kokonaisuutena kasvattaa yksittäistä lasta, sillä lapsi saa seuraa ja tukea ryhmän muista lapsista. Ystävyysuhteet ja lasten keskinäinen vuorovaikutus ovat tärkeitä lapsen elämässä. Aikuisella on kuitenkin päävastuu lasten keskinäisten suhteiden ohjaamisessa, eri persoonien yhteensovittamisessa sekä ongelmien ratkaisemisessa.

No se on niiku tän päivän trendi se, et vanhemmat kertoo meille enemmän lapsestaan eikä niin päin, et me täällä kerrottais mitä lapsen tulee osata.

Vaan et vanhemmat kertovat, mitä he haluaisivat, että lapsi osaa näin.
(Hanna)

Päiväkodin ja vanhempien välinen toimiva yhteistyö edistää myös lasten hyvinvointia. Perheen ja päiväkodin välisen yhteistyön pohjana on hyvän ja luottamuksellisen suhteen rakentaminen lapsen vanhempiin. Suhteen tärkeänä elementtinä on perheen aito kunnioittaminen ja jokaisen perheen arvostaminen tasavertaisina. Avoin vuorovaikutus vanhempien kanssa sekä kahdenkeskisten keskustelujen järjestäminen edistävät yhteistyötä ja yhteen hiileen puhaltamista. Toimiva yhteistyö taas lisää perheiden tuntemista ja vaikuttaa suoraan myös lapsen hyvinvointiin ja sopeutumiseen.

Ja se näkyy kyllä sit niinkun lapsissa se, et jos mä jätän pihalla keskustelematta jonkun perheen kanssa, ni kyllähän se lapsi aika äkkiä huomaa, et miksi mun perheen kanssa ei keskustella. (Leena)

Lastentarhanopettajien mielestä lasten hyvinvointiin vaikuttaa lisäksi koko päiväkodin työyhteisön hyvinvointi. Toimivassa tiimityössä tavoitteet ja näkemykset lasten kasvatukseen liittyen on keskusteltu samansuuntaisiksi ja tiimin jäsenet toimivat yhtenäisesti. Päätökset tehdään tiimissä yhdessä ja vastuu lapsista on kaikilla. Työhön ja lapsiin sitoutuminen sekä omasta työhyvinvoinnista huolehtiminen edistävät työssä jaksamista ja viihtymistä, jolloin töihin tuleminen tuntuu mielekkäältä. Työhyvinvointiin vaikuttaa myös kasvattajan herkkyyden ja joustavuuden salliminen osana tehtävää työtä. Työtä tehdään päivä ja tilanne kerrallaan, jossa luovuus, tilannesidonnaisuus ja pieniinkin viiheisiin tarttuminen ovat osa lastentarhanopettajan arkea.

8.2.1 Kasvattajan aito läsnäolo

Kasvattajan ja lapsen välinen suhde koetaan päiväkodin tärkeimmäksi lasten hyvinvointia edistäväksi tekijäksi. Suhteen lähtökohtana on kasvattajan aito läsnäolo ja lasten kohtaaminen, sillä lastentarhanopettajat ovat päiväkodissa lapsia varten - lapsia tuke-
massa, ohjaamassa ja kuuntelemassa. Päiväkodin arjessa pysähtyminen ja jokaisen lapsen yksilöllinen kohtaaminen voi kuitenkin olla vaikeaa lisääntyneen työmäärän sekä haastavien ja suurten lapsiryhmien takia.

Ettei olis niin paljon läsnä kun mahdollista ja se on ihan tärkein asia, ettei ois siellä, juoksentelis tai olis pelkkä jalka joka vilahtaa vaan ohi. (Mirja)

Lastentarhanopettajien mukaan hyvän suhteen luomiseksi tarvitaan kasvattajan aitoa kiinnostusta ryhmän lapsista ja lasten elämään kuuluvista asioista. Lasta voi päästä lähelle tutustumalla häneen syvällisemmin ja keksimällä kasvattajan ja lapsen välisiä, kahdenkeskisiä ”juttuja”. Näin lapselle välittyy tunne siitä, että kasvattaja haluaa tuntea hänet juuri sellaisena kuin hän on. Tärkeäksi koetaan myös se, että jokainen ryhmän lapsi tulee huomioiduksi päivittäin. Kun kasvattaja oppii tuntemaan lapsen yksilönä, kykenee hän myös tunnistamaan lapsen yksilölliset tarpeet paremmin ja vastaamaan niihin.

Nimenomaan lapsen hyvinvointiahan se edistää, että voi olla sohvalla viereystysten ja lukea kirjaa ja saada sitä aikaa kaikkeen semmoseen yhdessäolemiseen... Ja arkinen puuhastelu on kauheen mukavaa. (Helena)

Läsnäoleva, lapsista kiinnostunut kasvattaja luo päiväkodin arjesta aikuisen ja lapsen yhteisen. Arkea eletään yhdessä lapsen kanssa, jolloin myös rakennetaan entistä tiiviimpää suhdetta lapseen.

8.2.2 Lapsen äänen kuuleminen

Lastentarhanopettajat näkevät lapsen mielipiteen kuulemisen ja osallisuuden turvaamisessa tärkeimpänä sen, että päiväkodin toiminnassa luodaan mahdollisuuksia lapsen äänen kuulemiseen. Lapsille annetaan mahdollisuuksia valintojen tekemiseen vaikka hyvinkin pieniltä tuntuvissa, päivittäisissä asioissa kysymällä lapselta asioita suoraan. Lapsi voi esimerkiksi päättää, mitä hän tahtoo seuraavaksi tehdä ja kenen kanssa. Lisäksi lapsille annetaan tilaa omien ajatusten kertomiseen ryhmän yhteisissä, päivittäisissä keskusteluhetkissä. Lapsia myös rohkaistaan ja jopa velvoitetaan oman mielipiteen esilletuomiseen, sillä jokaisella on siihen oikeus ilman pelkoa väärästä vastauksesta tai naurunalaiseksi joutumisesta.

Ryhmässä lapsen mielipiteen kuulemista ja osallisuutta edistetään myös opettamalla lapsille muiden huomioonottamista ja hyviä tapoja. Lapset oppivat toimimaan ryhmässä, kuuntelemaan toisen puhuessa, olemaan tarvittaessa hiljaa ja pyytämään puheenvuoroja. Tapojen opettaminen antaa tilaa omien ajatusten esilletuomiseen erityisesti ryhmän ujommille ja syrjäanvetäytyvämmille lapsille, sillä he jäävät keskusteluissa helposti syrjään.

Lisäksi päiväkodissa voidaan taata jokaisen lapsen äänen, mielipiteen ja yksilöllisyyden huomiointi jakamalla kokonainen lapsiryhmä pienempiin ryhmiin. Näin kasvattaja on paremmin läsnä. Aikaa varataan myös kahdenkeskisille keskusteluille ja hetkille jokaisen ryhmän lapsen kanssa. Kasvattajalla on pääasiallinen vastuu lasten kuulemisessa, jonka hän voi varmistaa unohtamalla turhan kiireen ja keskittämällä huomionsa lapsiin ryhmän muiden aikuisten sijasta.

Se ei tuu pelkästään niin, et aikuiset suunnittelee ja tekee hienoja suunnitelmia, vaan et se lapsen ääni kuuluis, koska he viettävät täällä aika suuren osan päivästäan että se ois sitten, et se olo ois niinkun mukava ja sitä kautta et se on mielekästä se oleminen ja tekeminen. (Mirja)

Kun lapsi on tullut kuulluksi, vie ryhmän kasvattaja lapsen äänen myös käytännön toimintaan saakka. Lasten kiinnostuksen kohteita hyödyntämällä, lapsia tarkkailemalla ja kuulostelemalla päiväkodin toiminta suunnitellaan ja muokataan lapsille mukavammaksi ja mielekkäämmäksi.

8.3 Ongelmien havaitseminen

8.3.1 Kasvattajan huolen herääminen

Huoli herättää lastentarhanopettajissa monenlaisia tunteita. Pääimmäisenä tunteena on huolestuneisuus lapsen hyvinvoinnista sekä ymmärrys siitä, että lapsen parhaaksi on alettava toimimaan. Tilanteessa ovat läsnä myös erilaiset epävarmuuden tunteet, kuten epätoivo, epätietoisuus omista auttamisen mahdollisuuksista sekä turhautuneisuus. Ensimmäisinä reaktioina voivat olla myös vahvat, negatiiviset tuntemukset: ahdistus, itesyytökset, suru ja jopa viha vanhempaa kohtaan. Tilanne koetaan epämiellyttäväksi ja stressaavaksi. Ammatillisuus pidetään kuitenkin läsnä: omat tunteet on tärkeä tunnistaa, mutta niitä pitää osata myös hillitä.

Sit täytyy muistaa erottaa et ei mene siihen samaan suohon. Et se vaara on tietenkin olemassa, että me mennään niillä tunteilla niin syvälle mukaan, että meistä tulee sitten tosiaan semmosii terapeutteja mitä me ei olla, mihin meillä ei oo koulutusta. (Kaisa)

Tuntemukseksi lastentarhanopettajat nimeävät myös halun saada asiaa nopeasti eteenpäin. Puuttuminen koetaan kasvattajan velvollisuudeksi, ja hänen olisi toimittava ja saatava asia etenemään mahdollisimman nopeasti. Asiat eivät kuitenkaan tapahdu hetkessä ja prosessi voi viedä paljon aikaa.

Toisaalta tilanteeseen puuttumiseen halutaan valmistautua huolella. Omien ensireaktioiden laannuttua tilannetta kartoitetaan tarkemmin seuraamalla, miettimällä erilaisia toimenpidevaihtoehtoja, kirjaamalla havaintoja lapsesta ja kuulostelemalla perhettä rauhassa. Myös vanhempien kohtaamista ennakoidaan miettimällä huolen esille ottamista sekä pohtimalla vanhempien mahdollisia reaktioita.

Ensimmäisenä on varmaan semmonen apua, mitä mä teen, et miten mä kysyn, et jos mä oon ite täällä huomannu jonkun... Niin miten mä kysyn sen niinkun, jotta asia ei jää epäselväksi, mut et muistaa myös olla kohtelias ja asiallinen. (Hanna)

Lastentarhanopettajien mukaan huoli herää pienistä merkeistä päiväkodin arjessa. Lasta tarkkailemalla ja lasten toimintaa seuraamalla kasvattaja voi huomata, jos kaikki ei ole kunnossa. Ongelmat ikään kuin vaistotaan, vaikka vanhemmat usein yrittävät niitä sairilla. Lapsi voi myös viestiä perheen ongelmista esimerkiksi levottomilla puheilla, piirustuksilla ja tarinoilla sekä vastustamalla tai pelkäämällä kotiinlähtöä.

Usein lastentarhanopettajien huoli liittyy lapsen oireiluun. Lapsen käyttäytyminen, kuten aggressiivisuus, rauhattomuus ja tuhoava käytös huolestuttavat. Lapsi voi myös olla poikkeuksellisen syrjäänvetäytyvä, sulkeutunut tai masentunut. Jatkuva aikuisen nälkä ja aikuiseen takertuminen voivat herättää huolen lapsen kotiooloista. Selvät ja pidempi-aikaiset muutokset lapsen käyttäytymisessä voivat johtua pienistäkin asioista, mutta taustalla voi myös olla jotain suurempaa. Lisäksi huoli voi liittyä lapsen kehitykseen: kehitys on ikätasosta selvästi jäljessä tai se on pysähtynyt. Lapsesta voi myös huomata, että hänen on paha olla.

Se voi olla levottomuutta, sitten voi olla erilaisia käytöshäiriöitä, tunne-elämänhäiriöitä, ne on hyvin tavallisia, puheenkehitysviivästymää... Sellasia asioita, et lapsi ei tavallaan oo ihan ikätason mukaisesti kehittynyt. (Niina)

Huoli voi myös liittyä vanhemman puutteisiin lapsen perushoidossa ja lapselle turvallisen kasvuympäristön rakentamisessa. Perheessä voi olla vakavia ongelmia, kuten heitteillejättöä, pahoinpitelyä tai päihteiden käyttöä, jolloin kotiolot eivät ole lapselle turvalliset. Lapsen huolittelematon perusolemus, hoitamattomuus, likaisuus ja poikkeuksellinen nälkä viestivät kodin perushoidollisista puutteista. Psyko-fyysiset oireet, kuten tuhriminen, vessakammo tai selittämättömät kivut voivat myös herättää kasvattajan huolen.

Lisäksi vanhemman käytös voi viestiä perheen ongelmista. Vanhemmasta huomataan, että hän on päihteiden vaikutuksen alaisena tai käytös on muuten poikkeavaa ja epätavallista. Muutokset vanhempien käyttäytymisessä, kuten muuttuminen avoimesta sulkeutuneeksi, voivat myös herättää kasvattajan huolen.

Huolen herättänyt tilanne määrittää sen, milloin huoli jaetaan työryhmän muille jäsenille. Akuuteissa tilanteissa huoli halutaan jakaa heti ja mahdollisimman nopeasti. Jos huoli ei ole suuri ja epäillään, että tilanne on ohimenevä, voidaan tilanteen kehittymistä jäädä tarkkailemaan hetkeksi ennen muille jakamista. Lastentarhanopettajien mukaan päiväkodissa on mahdollisuuksia oman huolen jakamiseen, sillä lapsista puhutaan työryhmässä säännöllisesti viikoittaisissa tiimipalaverissa. Kuulumisia vaihdetaan myös päivittäin.

Huoli jaetaan muille puhumalla asiasta ensin työparin kanssa. Asia voidaan ottaa haltuun pareittain, jolloin vanhempien mahdollisen vastareaktion vastaanottaminen helpottuu ja vanhempien vastustus ei kohdistu vain päiväkodin yhteen työntekijään. Huoli jaetaan koko tiimille viimeistään viikkopalaverin yhteydessä, jolloin voidaan käyttää aikaa kaikkien työryhmän jäsenten havainnoista ja ajatuksista keskustelemiseen ja niiden kokoamiseen. Tiimissä myös päätetään, kuinka asiaa lähdetään viemään eteenpäin. Lisäksi päiväkodin johtajalta voidaan hakea tukea ja neuvoja tilanteeseen. Näin talon sisältä löytyvä ammattitaito tulee hyödynnetyksi asian ratkaisemisessa.

Niistä asioista puhutaan tiimipalaverissa. Et sit tarvittaessa vaikka koko tiimipalaveri puretaan jotain asiaa, jos siltä näyttää, et kaikilla on jotain kokemuksia ja näkemyksiä. Ja sit asiaa lähdetään viemään eteenpäin. (Helena)

Kun huoli on jaettu työryhmässä, välitetään tietoa myös ryhmän henkilökunnan ulkopuolelle. Erityislastentarhanopettajaa voidaan pyytää prosessiin avuksi arvioimaan tilannetta ja miettimään, kuinka perheen kanssa edetään. Huoli jaetaan myös lapsen vanhemmille ennen päiväkodin yhteydenottoa ulkopuolisiin tahoihin.

8.3.2 Puuttuminen on seuraamista, harkitsemista ja toimintaa

Lastentarhanopettajat puuttuvat huolta herättäviin tilanteisiin silloin, kun puuttuminen arvioidaan tarpeelliseksi. Koko työryhmän antama tuki tuo varmuutta puuttumisen tarpeelle. Jos huoli liittyy lapsen tilanteeseen, puututaan siihen hyvinkin nopeasti. Päiväkodin mahdollisuudet koko perheen tilanteeseen puuttumiseen ovat kuitenkin rajalliset:

perheen henkilökohtaisissa asioissa empatian ja myötätunnon osoittaminen voi olla sopivaa, mutta esimerkiksi parisuhdeneuvojen antaminen ei kuulu lastentarhanopettajan tehtäviin. Kaikkia päiväkodin tapahtumia ei ole myöskään aina tarpeen kertoa vanhemmille, kuten lapsen uhmaamista tai lasten keskinäisiä, jo selvitettyjä kiistoja.

Lastentarhanopettajat näkevät puuttumisen tarpeelliseksi silloin, kun lapsen käytös muuttuu radikaalisti ja pysyvästi, lapsella on kehityksellisiä pulmia, hän ei voi psyykkisesti hyvin, lapsen fyysisessä perusolemuksessa näkyy jotain poikkeavaa tai hänessä on merkkejä kaltoinkohtelusta, kuten pahoinpitelyn jälkiä. Puuttumisen syynä voi myös olla vanhemman huolestuttava käytös, kuten selvä käytöksen muutos aikaisempaan verrattuna, kykenemättömyys huolehtia lapsen turvallisuudesta ja hyvinvoinnista tai toistuva luistaminen sovitusta asioista.

Jos nää sovitut ajat ja systeemit ei pidä paikkaansa, et siinä tapahtuukin jotakin semmosta, et lasta ei tullakaan hakemaan niinkun on sovittu, jatkuvasi eri aikoihin, eikä vanhemmat siihen mitään sano. (Sari)

Lapsen ja perheen tilanteeseen puututaan, kun lastentarhanopettajat kokevat, että heillä on velvollisuus puuttua. Pyrkimys lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen ja mahdollisimman tasapainoisen elämän varmistamiseen nähdään osana lastentarhanopettajan ammattietiikkaa. Lisäksi puuttumisen syynä on halu selvittää, onko perheessä kaikki kunnossa, jolloin omaan huoleen haetaan vastauksia lapsen vanhemmilta. Joskus tilanteeseen puututaan, koska lastensuojelun tukitoimet nähdään perheelle tarpeellisina. Puuttuminen on edellytys perheen tuen järjestämiselle.

Kyl tota niin mun mielestä vanhemmille niin, ei tarvi odottaa, ei missään nimessä saa odotella mitään semmosia deadlineja tai sellasia, että melkein ne on kaikki sitten jo jossain elvytyksessä tai jossain tämmösessä. (Elina)

Lapsen ja perheen tilanteeseen on lastentarhanopettajien mukaan pakko puuttua silloin, kun oma tilannearvio vaatii puuttumista. Varhaisella puuttumisella halutaan pysäyttää perheen tilanne ja ongelmien syveneminen välittömästi. Puuttumatta jättäminen voi myös rikkoa päivähoiton sääntöjä ja lastentarhanopettajien velvollisuuksia: esimerkiksi lapsen luovuttaminen päihtyneelle hakijalle on kiellettyä. Vaikka velvollisuutta noudat-taisi, jää lopullinen päätäntävalta tilanteen etenemisestä kuitenkin lasten vanhemmille.

Tilanteeseen on pakko puuttua myös silloin, kun lapsen hyvinvointi on selvästi vaaran-tunut. Monet pienet tai yksittäiset suuret asiat voivat kertoa lapsen hyvinvoinnin vaaran-

tumisesta. Lapsi voi ilmaista itse tarpeen puuttumiselle kertomalla suoraan tai puhumalla päiväkodissa omituisista, huolestuttavista asioista. Lapsen käytös tai kehitys voi viestiä ongelmista tai lapsesta näkee, että hän ei voi henkisesti hyvin. Lasta pahoinpidellään kotona tai hänen hoitoaan laiminlyödään. Lapsen elämässä on jokin psyykkinen tai fyysinen, päiväkodin ulkopuolelta tuleva uhka, joka vaarantaa lapsen terveyden.

Lapsen ja perheen tilanteeseen puuttuminen aloitetaan käsittelemällä asiaa päiväkodin työyhteisössä. Perheestä tehtyjä havaintoja käydään tiimissä läpi ja mietitään, kuinka tilanteessa edetään. Seuraavaksi asialle haetaan varmistusta: lastentarhanopettajat saattavat kirjata havaintojaan ylös pidemmältä aikaväliltä näytön keräämiseksi ja konsultoida esimerkiksi lastensuojelua tai muita asiantuntijoita puuttumisen tarpeellisuuden vahvistamiseksi. Erityislastentarhanopettajan tuki voi myös tulla tarpeeseen, tosin kiertävän erityislastentarhanopettajan konsultoimiseen tarvitaan lupa vanhemmilta.

Varsinainen puuttuminen tapahtuu lapsen vanhempien kanssa keskustelemalla. Omia havaintoja ja huolenaiheita viestitään vanhemmille yleensä pikkuhiljaa esimerkiksi päivittäisten tapaamisten yhteydessä. Tärkeää on pitää mielessä, että vanhemmille puhutaan myös muista lapseen liittyvistä asioista kuin huolista. Vanhempien saaminen mukaan jo prosessin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa koetaan tärkeänä.

Lyö mun sydän kuin kurkussa vaan ja multa ei tahdo tulla sanaa suusta, niin mä aina kuitenkin pyrin silloin, että mä otan ensin vanhempiin yhteyttä ja periaatteessa odotan sitä myös niiltä yhteistyötahoiltakin. (Paula)

Vanhemmat pyydetään päiväkotiin keskustelemaan. Lastentarhanopettajat kertovat vanhemmalle huolestaan ja selvittävät, ovatko vanhemmat huomanneet lapsessa kotona samoja asioita. Huoleen myös etsitään syytä kotoa ja mietitään, onko huoli aiheellinen. Lisäksi vanhempien kanssa käydään keskustelua siitä, kuinka asiassa edetään. Keskustellut yritetään hoitaa mahdollisimman hienovaraisesti ja vanhempia loukkaamatta niin, että luottamus päiväkodin henkilöstöön säilyisi hyvänä. Joskus vanhemmat ovat yhteistyöhaluisia ja saattavat pyytää itse apua päiväkodilta, mutta vaikka vastaanotto olisi kielteinen, on asiaa yritettävä jatkaa siitä huolimatta.

Mut joskushan on käynyt niin, et sun jutut menee vanhempien kuuroille korville ja sit sun on niinkun mentävä eteenpäin niin sanotusti vanhempien yli. (Leena)

Vanhemmille puhumisen jälkeen prosessiin voivat liittyä myös muut toimijat. Perhe voidaan ohjata muiden avuntarjoajien piiriin tai päiväkodista otetaan yhteyttä ulkopuolisiin tahoihin, kuten lastensuojeluun tai neuvolaan. Joskus välitön puuttuminen vaikka ilman vanhempien suostumusta on tarpeen. Jos perhe on täysin yhteistyöhaluton tai tilanne muuten hyvin akuutti, tehdään päiväkodista ilmoitus lastensuojeluun.

8.3.3 Lapsen ja perheen tukeminen

Lastentarhanopettajien mukaan tukea tarvitsevaa lasta voidaan tukea päiväkodin keinoin mukauttamalla päiväkodin perustoimintoja lapselle sopivaksi. Ratkaisut ovat aina yksilö- ja tilannekohtaisia. Lapsen taitoja, kuten kielellistä osaamista ja kommunikointia, voidaan harjaannuttaa ja yksittäistä päiväkodin toimintoa muokata lapsen tuen tarpeiden mukaisesti. Arjesta yritetään luoda lapselle huoleton ja turvallinen. Lisäksi lapselle voidaan antaa ryhmässä enemmän huomiota ja aikuisen läheisyyttä. Joskus ratkaisut saattavat löytyä yllättäen. Tukitoimien järjestäminen päivähoidon arjessa ei kuitenkaan ole aina mahdollista, eikä lapsen erityinen tukeminen päiväkodissa ole kovinkaan yleistä.

Kaikenlaisen saavutettavissa olevan erityisosaamisen hyödyntäminen voi myös auttaa. Erityislastentarhanopettajan tarjoama tuki koetaan tärkeäksi tukea tarvitsevan lapsen auttamisessa. Erityislastentarhanopettaja voi pitää päiväkodissa esimerkiksi ryhmiä, jotka on suunniteltu lasten yksilöllisten tuen tarpeiden mukaisiksi. Päiväkodissa voidaan hyödyntää myös terapiaosaamista, kuten puheterapeutin palveluja tai leikkiterapiaa. Yhtenä tukimuotona voi myös olla erityisavustajan saaminen lapsiryhmään.

Lapsen saaminen erityistä tukea tarvitseväksi lapseksi on edellytyksenä joidenkin tukitoimien järjestämiselle. Prosessi vie paljon aikaa ja se vaatii tutkimuksia, arviointipalaveria ja myös vanhempien halua yhteistyöhön. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kuntoutus aloitetaan kuntoutussuunnitelman laatimisella, johon kirjataan tavoitteet ja keinot lapsen tukemiseksi. Ryhmän pienennys, jolloin erityistä tukea tarvitseva lapsi lasketaan kahden paikalle, voi olla tukimuotona toteutettavissa, mutta sen todellinen hyöty koetaan vähäiseksi. Toisaalta ryhmän pienennys voi olla vastahakoisille vanhemmille ratkaiseva peruste lapsen tutkimuksiin saamiseksi.

Tavallisin on se ryhmän pienennys, joka ei oikeesti kauheesti auta mitään... Et jos on 23 lasta ja sit onkin 22, ni eihän se nyt hirveesti auta, mut et me ei taas sille voida mitään, et parempi sekkin on. (Niina)

Jos lapsi on lastensuojelun asiakkaana, on lapsen tukeminen päivähoitossa silloin pääosin lastensuojeluun ilmoittamista ja yhteydenpitoa. Päivähoito voi myös olla lastensuojelullinen tukitoimenpide, jolloin katsotaan, että lapsi ja perhe saa päivähoitosta sellaiseen tarvitsemaansa tukea ja apua.

Koko perheelle tarjottavat tukitoimet ovat lastentarhanopettajien mukaan päivähoitossa lapsen tukemisen mahdollisuuksia rajallisemmat. Toisaalta perheiden tukemista suurissa ongelmissa tai perheiden varsinaista hoitamista ei edes nähdä päiväkodin tehtävinä, vaikka todellisuudessa perhenäkökulma voi olla työssä vahvasti läsnä.

Mut kyllähän aika useesti se menee käytännössä siihen, että voi olla, että me ollaan ainut aikuiskontakti perheen elämässä, jos on jotain ongelmia. (Leena)

Tukitoimi, joka päivähoitossa voidaan perheille tarjota, on keskusteluaikojen järjestäminen. Vanhemmille annetaan mahdollisuuksia huolten purkamiseen, jolloin päiväkodin tehtävänä on neuvojen antamisen sijaan vanhempien kuunteleminen. Lisäksi vanhemmat voivat ottaa tarvittaessa yhteyttä erityislastentarhanopettajaan. Vanhemmat ja päiväkodin kasvattajat voivat myös miettiä päiväkodin keinoja perheen arjen tukemiseksi: tällöin kodin arjen ongelmakohtia hahmotellaan yhdessä ja niiden sujumista harjoitellaan päiväkodissa.

Sit mitä me voidaan niin mehän voidaan yhdessä miettii, et mikä siellä kotona on hankalaa, aijaa, et teil on tämmönen... Ja hei, me ruvetaan täällä konkreettisesti miettimään, että miten me saatais se täällä sujumaan. (Paula)

Muutoin päiväkodin mahdollisuus perheiden tukemiseen on lastentarhanopettajien mielestä perheen ohjaamista päiväkodin ulkopuolisiin tukimuotoihin. Perhettä voidaan neuvota ottamaan yhteyttä esimerkiksi neuvolaan ja perheneuvolaan, tai osallistumaan erilaisiin vertaistuki- ja keskusteluryhmiin. Perhettä rohkaistaan myös uusien sosiaalisten suhteiden luomiseen esimerkiksi leikkipuistojen palveluja käyttämällä. Lopullinen päätös ja vastuu päiväkodin ulkopuolisen avun vastaanottamisesta on kuitenkin perheellä.

8.4 Vanhemmuuden tukeminen keskustellen ja ymmärtäen

Lastentarhanopettajien mukaan vanhemmuuden tukemisen perustana päiväkodissa on hyvän suhteen rakentaminen päiväkodin ja vanhempien välille. Molemminpuolisen luottamuksen syntyminen vie aikaa ja sen kehittymiseen vaikuttaa osittain kasvattajan

henkilökohtainen tapa lähestyä vanhempia ja viestiä heidän kanssaan. Luottamuksen syntyminen sekä avoin, välitön ja rehellinen vuorovaikutus nähdään tärkeänä lähestytävyyden kannalta, jolloin sekä vanhempien että päiväkodin henkilökunnan on helppoa lähestyä toisiaan vaikeissakin asioissa. Vanhemmat kohdataan aina tasavertaisina ja heidän ajatuksiaan lapsen liittyvissä asioissa kuunnellaan ja kunnioitetaan, sillä vanhemmat nähdään lapsensa parhaina asiantuntijoina.

Vanhemmuuden tukeminen merkitsee myös keskusteluja kodin ja kasvattajien välillä. Keskustelujen kautta vanhempiin voidaan tutustua lähemmin sekä vaihtaa ja yhteensovittaa päiväkodin ja kodin näkemyksiä lapsesta. Keskustelujen avulla vanhempia tuetaan heidän omissa näkemyksissään, mutta samalla kasvattajan näkemykset, tietämys ja tuntemus lapsesta tulevat vanhempien käyttöön.

Vanhemmat tuntee oman lapsensa, minkälainen se lapsi on siellä kotona ja me nähdään minkälainen se lapsi on ryhmässä, mitä vanhemmat ei näe. (Helena)

Lastentarhanopettajien mukaan vanhemmuutta tuetaan päiväkodissa pääosin keskustelujen kautta, jolloin vanhempia autetaan löytämään itse ratkaisuja arjen tilanteisiin. Kasvattaja voi myös antaa vanhemmille tarvittaessa käytännön neuvoja ja näyttää esimerkkiä erilaisissa arjen tilanteissa toimimisessa. Joskus vanhempien tapoihin ja heidän kasvatuskäytäntöihin joudutaan puuttumaan, jolloin kyseenalaistaminen on tärkeää tehdä rakentavassa mielessä. Vanhempia myös rohkaistaan pyytämään apua päiväkodista, jos jokin asia ei tunnu sujuvan.

Eihän meillä ole mitään selviä vastauksia, vaan et vanhemmat löytäis ite sen ratkaisun siihen omaan arkeen, tuetaan niitä siinä. (Sari)

Päivittäinen vanhempien kohtaaminen, kuulumisten vaihtaminen ja palautteen antaminen lapsesta esimerkiksi haku- ja tuontitilanteissa nähdään tärkeänä toiminnan muotona vanhemmuuden tukemisessa. Lisäksi päiväkodissa pidetään säännöllisesti erilaisia tavoitekeskusteluja, jolloin vanhempien kanssa keskustellaan lasten hoidosta ja kasvatuksesta ja mietitään, kuinka päiväkotit voi tukea kodin kasvatustavoitteita. Vanhemmat kertovat keskusteluissa myös omista toiveistaan ja odotuksistaan.

Vanhemmuuden tukemiseen sisältyy myös ajatus erilaisen vanhemmuuden hyväksymisestä. Jokainen vanhempi kokee oman vanhemmuutensa henkilökohtaisella tavalla ja

sisällyttää käsitteeseen erilaisia merkityksiä. Vaikka vanhemmuus olisikin perheessä hukassa ja vanhemmat neuvottomia lastensa kanssa, ei päiväkodin tehtävänä ole arvostella tai kyseenalaistaa vanhempien tietämystä omista lapsistaan. Joillakin vanhemmilla voi olla tarve pyrkiä täydelliseen vanhemmuuteen ja he vertailevat itseään ammattikasvattajien toimintaan. Tällöin on tärkeää selvittää vanhemmille, että täydellistä vanhemmuutta ei ole ja että vanhemmuus ei ole sama asia kuin varhaiskasvatus.

Ja monesti noi vanhemmat tajuu siinä vaiheessa, kun sanoo, et se on ihan normaalia hermostua ja se on ihan normaalia, et sua ottaa päähän joskus omat lapset. Se on myös sitä vanhemmuuden tukemista, että antaa niille luvan, että niiden ei tarvii olla täydellisiä. (Leena)

Lastentarhanopettajien mielestä vanhemmuuden tukeminen on myös sitä, että päiväkotiei arvostele tai arvioi perhettä sen mukaan, miten perheen tulisi elää ja käyttäytyä päiväkodin ulkopuolella. Päiväkodin kasvattajien on tärkeää säilyttää ammatillisuutensa erilaisia vanhempia kohdatessaan.

Meidän tehtävä ei oo arvostella niitä perheitä, jos ne laittaa lapsensa vähän myöhemmin nukkumaan tai käy McDonaldsissa tai matkustelevat, missä matkustelevat, tai tuovat vähän myöhemmin tai... Niin se on heidän valintansa, se on heidän lapsensa, ja me hoidetaan se tehtävä täällä. (Kaisa)

Monimuotoinen päiväkotityö koetaan välillä hyvin haastavaksi, koska päivittäiseen työhön liittyy lasten hoitamisen lisäksi myös vanhempien kohtaaminen ja heidän tukeminen. Päiväkodissa vanhemmuuden tukeminen rajataankin lapsen hyvinvoinnin ja lapsen parhaan tavoitteluun.

No, se on tärkeä asia ja se on hyvä, jos me siinä onnistutaan...mut et tää työhön on hyvin vaativaa, kun pääsääntöisestihän me hoidetaan tääl lapsia ja sitte sen lisänä kohdataan vanhemmat päivittäin ja sit heitäkin pitäis tukea ja kuunnella ja auttaa ja kannustaa... (Niina)

Lisäksi päiväkodissa järjestetään vanhempainiltoja ja kahvitilaisuuksia, joiden tarkoituksena on tutustuttaa saman lapsiryhmän vanhempia toisiinsa ja antaa vertaistukea ja tätä kautta tukea vanhemmuuteen. Vanhemmuutta tuetaan myös hyödyntämällä vanhempien tarjoamaa apua ja tietämystä päiväkodissa ja ottamalla vastaan heidän antamiin neuvoihin. Tällä tavoin sekä päiväkodin kasvattajat että vanhemmat oppivat toisiltaan hyviä käytäntöjä lapsen kanssa toimimiseen.

8.5 Päiväkodin ja vanhempien välinen yhteistyö

8.5.1 Kuulumisten vaihtaminen ja huolten purkaminen

Vanhempien kanssa asioista puhumalla lastentarhanopettajat haluavat vahvistaa perheen voimavaroja. Lapsen ja vanhemman itseluottamusta edistetään antamalla positiivista palautetta ja rohkaisemalla sekä tukemalla vanhemmuutta.

Ja kyl se on musta tärkeätä, että vanhemmat saa semmosta positiivista palautetta. Ja myöskin niin, että lapsi kuulee, kun häntä kehutaan vanhemmille niin kyl siin on sellasia voimaannuttavia elementtejä, joita kannattaa käyttää. (Päivi)

Lastentarhanopettajien mukaan päiväkotityön keskeisenä tavoitteena on turvata lapsen hyvinvointi, joka on tärkeässä roolissa myös vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa. Vanhempia informoidaan lapsen päivän sujumisesta ja muista arkisista asioista päivittäin muun toiminnan yhteydessä, kuten tuonti -ja hakutilanteissa. Myös lapseen liittyvistä huolenaiheista viestitään vanhemmille päivittäisten keskustelujen kautta ennen varsinaisen palaverin järjestämistä. Lisäksi varhaiskasvatuskeskusteluissa ja palavereissa, joissa vanhemmat ovat mukana, voidaan varata aikaa huolenaiheista keskusteluun.

Tottakai siinä, kun sä päivittäin puhut, jos on joku huoli, niin kyllähän se pikku hiljaa sielt viestittyy. (Sari)

Vanhempiin otetaan päiväkodista yhteyttä lapsen poikkeavan käytöksen, kehityksellisten pulmien, sosiaalisissa suhteissa ilmenneiden ongelmien tai lapsessa tapahtuneiden muutosten lisäksi myös silloin, kun lapsi on sairastunut. Lisäksi vanhemmille kerrotaan, jos lapsi vaikuttaa päiväkodissa turvattomalta, itkuiselta tai ahdistuneelta. Tällöin päiväkodin kasvattajat voivat ehdottaa vanhemmalle kahdenkeskistä tapaamista.

Keskustelujen avulla haetaan tietoa vanhemmilta ja yhdessä mietitään, mistä huolenaiheet johtuvat. Vanhemmilta kysytään myös mielipidettä siitä, miten lapsen asiassa edetään. Seurataanko esimerkiksi tilannetta vielä vai otetaanko asia jonkin muun tahon, kuten neuvolan kanssa puheeksi.

8.5.2 Vastavuoroinen suhde yhteistyön pohjana

Lastentarhanopettajien mukaan yhteistyötä vanhempien kanssa edistää hyvä suhde kasvattajan ja vanhemman välillä. Yhteistyön lähtökohtana on vanhempien luottamus päivähoitoon ja kasvatushenkilöstöön sekä avoin ja rehellinen vuorovaikutus, joka helpottaa vaikeidenkin asioiden käsittelyä. Vanhempia sekä heidän näkemyksiään ja mielipiteitään kunnioitetaan ja perhettä arvostetaan. Päiväkodin kasvattajien on tärkeää säilyttää tasavertaisuus vanhempia kohdatessa, eikä asettua heidän yläpuolelleen. Myös erilaisten tutustumis- ja keskusteluhetkien järjestäminen sekä epäviralliset kohtaamiset, kuten päiväkodissa järjestettävät juhlat, rakentavat päiväkodin ja vanhempien välistä yhteistyötä tiiviimmäksi.

Päiväkodilla on aina päävastuu yhteistyön luomisessa vanhempiin. Yhteistyön sujumista auttaa, jos päiväkodin kasvattajat ja vanhemmat onnistuvat luomaan yhteisen ymmärryksen lapsen asioista. Vanhempien on myös hyvä ymmärtää, että päiväkodissa asetetaan aina lapsen hyvinvointi ja paras etusijalle. Päiväkodin kasvattajien elämäkokemus, koulutus sekä ajan tasalla oleminen tuovat varmuutta vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastentarhanopettajien oman ammatillisuuden välittäminen vanhemmille on myös tärkeää yhteistyön kannalta.

Olipa minkälaisia asioita tahansa, niin muistaa sen, et sen oman ammatin kautta asioista keskustellaan. Elikkä muistaa sen, et vanhemmilla on oikeus reagoida tunteen kautta, mutta meillä ei oo sitä oikeutta. (Helena)

Lastentarhanopettajien mielestä päiväkodin ja vanhempien välistä yhteistyötä voivat estää ongelmat kasvattajan ja vanhemman välisessä suhteessa. Tämä näkyy molempipuolisen luottamuksen ja kunnioituksen puutteena. Perhe voi myös kokea, että he eivät tule hyväksytyksi. Päiväkodin ja vanhemman väliset konfliktitilanteet voivat myös hankaloittaa yhteistyön jatkumista erityisesti silloin, jos kasvattaja ei koe voivansa suhtautua vanhempiin enää ammatillisesti. Yhteistyöhön vaikuttaa myös se, jos kasvattaja lähtee tilanteisiin mukaan liian tunteella tai suhtautuu vanhempiin liian tuttavallisesti.

Lastentarhanopettajien mukaan yhteistyötä voivat lisäksi hankaloittaa vanhemmista lähtöisin olevat yhteistyön esteet. Vanhemmat joko kieltäytyvät yhteistyöstä kokonaan tai heihin on vaikeaa saada otetta.

Sit tietenkin semmonen saippuaefekti, et se on semmosta, et jos vanhemmat on semmosii, et ne tahtoo aina jotenkin siitä tilanteesta lähtee, et ne vaan luiskahtaa, et sä luulet et se lähtee, nyt päästään keskustelemaan ihan niin kuin jostain todellisesta, mut sit ne niinkun luiskahtaa. (Paula)

Vanhemmat saattavat myös kieltää asioita, eivät välttämättä halua nähdä lapsen ongelmia ja reagoivat voimakkaasti lastentarhanopettajien huolenaiheisiin. Yhteistyötä ja edistystä lapsen asiassa ei synny, koska yhteinen keskustelu ei onnistu. Vanhemman henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen liittyvät asiat kuten aiemmat huonot kokemukset yhteistyöstä, epäluuloisuus päivähoitoa kohtaan, kieliongelmat tai vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat voivat myös hankaloittaa yhteistyötä.

8.5.3 Yhteistyön kehittäminen todellisia tarpeita vastaavaksi

Lastentarhanopettajat kokevat, että päiväkodin ja vanhempien välisen yhteistyön tärkeät elementit ovat jo olemassa ja yhteistyö toimii. Vanhemmat on otettu jo hyvin osaksi päiväkodin toimintaa ja heillä on mahdollisuuksia vaikuttaa sekä osallistua päiväkodin arkeen ja siellä järjestettäviin vanhempainiltoihin, keskustelutilaisuuksiin ja tapahtumiin.

Tavallaan ne palikat on olemassa, se riippuu vaan niistä ihmisistä, jotka niitä käyttää. (Elina)

Lastentarhanopettajien mukaan päiväkodin ja vanhempien välistä yhteistyötä voidaan kuitenkin vielä kehittää kuuntelemalla vanhempien toiveita ja ottamalla ne paremmin huomioon päiväkodin arjessa sekä panostamalla tasavertaisen suhteen muodostumiseen. Vanhemmille voidaan esimerkiksi tarjota päiväkodissa enemmän aikaa kahdenkeskisille keskusteluille, jolloin lapsen asioista voidaan keskustella rauhassa ilman häiriötekijöitä.

Lisäksi yhteistyötä voidaan kehittää lisäämällä vanhempien keskinäistä yhteistyötä esimerkiksi vanhempaintoimikunnan, vanhempainryhmien ja yhteisten juhlien kautta. Perheestä ja perheen lähipiiristä löytyvää osaamista voidaan myös hyödyntää nykyistä enemmän päiväkodin toiminnassa. Esimerkiksi vanhempien tai isovanhempien aktiivisempaa osallistumista päiväkodin arkeen pidetään hyvänä ideana.

Ja edelleen mul on yks toinenkin visio, et jos on niiku tämmösiä... Nykyajan mummot ja papat tuntuu aina olevan vaan nuorempia ja nuorempia, kun ite tässä vanhenee. Mut et tota siis ois semmonen satutuokio, jonka tulis

esimerkiks jonkun lapsen isoäiti tai -isä pitämään tai jotain semmosta ehkä olis enemmän. (Hanna)

Perhe-elämässä tapahtuneet muutokset ja sitä kautta lisääntynyt tarve vanhemmuuden tukemiseen ovat myös lisänneet yhteistyön kehittämisen tarvetta, koska päiväkodin kasvattajat kokevat oman koulutuksensa riittämättömäksi. Yhteistyötä voidaankin kehittää lisäämällä kasvattajien ammatillista osaamista koulutusten ja itsensä kehittämisen avulla.

Lisäksi vanhempien ja päivähoidon välisen yhteistyön rajaamisessa löytyy kehitettävää, sillä jotkut vanhemmat saattavat puuttua jopa liikaa päiväkodin arkeen tai haluavat tietää kaiken, mitä päiväkodissa milloinkin tapahtuu. Vanhempien liiallinen puuttuminen päiväkodin toimintaan voi viedä lastentarhanopettajien aikaa varsinaisesta lasten kanssa tehtävästä työstä. Yhteistyön rajojen tarkempi määrittely ja kasvatuskumppanuuden merkityksen avaaminen onkin lastentarhanopettajien mielestä toisinaan tarpeen, jotta kasvatuskumppanuutta ei nähtäisi kasvatuskaveruutena.

Ja sillä tavalla, että yhteistyö on sekin, että vanhemmat on hyvin kiireisiä, ne ei jaksa, et se juttu, mikä sitten, mikä on, tai mitä tehdään, niin sen pitää olla tosi mietitty, ettei tarvii tulla jonkun jonninjoutavan takia. (Elina)

Toisaalta vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisen esteenä voivat olla päiväkodin omat niukat resurssit. Kehittämistyöhön käytetty aika päivähoitossa on aina lasten kanssa olemisesta tai jostakin muusta toiminnasta pois. Myöskään vanhemmat eivät välttämättä ehdi sitoutumaan enää nykyistä tiiviimpään yhteistyöhön oman työn ja kiireisten aikataulujen takia. Yhteistyön kehittämisessä onkin tärkeää, että kehittäminen vastaa todelliseen tarpeeseen ja lähtee vanhempien toiveiden pohjalta.

8.6 Lastensuojeluilmoitus

Lasta ei haeta päivähoitosta tai hakija on päihtynyt, vanhempi laiminlyö lapsensa hoitoa, lasta kohdellaan huonosti, vanhempi on uupunut ja kykenemätön huolehtimaan lapsestaan ja lapsen aggressiivinen käytös päiväkotiryhmässä erityisesti pitkien poissaolojen jälkeen ovat olleet syitä lastentarhanopettajien tekemille lastensuojeluilmoituksille. Lastensuojeluilmoituksia on tehty kolmesta lapsiryhmästä kuluneen vuoden aikana, joten tarve ilmoituksen tekemiselle ei näyttäydä päiväkodissa kovinkaan usein.

Lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessissa näyttää olevan jonkin verran epäselvyyksiä. Toisaalta ei tiedetä, milloin ilmoitus pitää tehdä, kuka sen tekee ja kuinka prosessi etenee. Toisaalta lastentarhanopettajat taas luottavat siihen, että tilanteen tullessa vastaan asiat saadaan varmasti etenemään.

Prosessin alussa koko työryhmä miettii, onko ilmoituksen tekeminen tarpeellista. Lastentarhanopettajien mukaan ilmoitusta ei koskaan tehdä kevyin perustein, vaan koko työryhmä kerää havaintoja perheen tilanteesta ja yrittää selvittää, onko huoli todella aiheellinen. Lastensuojelua voidaan myös pyytää nimettömästi konsultoimalla arvioimaan ilmoituksen tekemisen tarpeellisuutta. Työryhmässä voidaan päättää, että lastensuojeluilmoitusta ei tarvitse tehdä. Jos perusteet ilmoituksen tekemiselle taas täyttyvät, on ilmoitus silloin tehtävä.

Meillä on kuitenkin virkamiehinä ilmoitusvelvollisuus, et se on must semmonen, mihin täytyy suhtautua tosi vakavasti niin, et semmosia ei lähe tekee ihan heposilla perusteilla, mut sillon kun ne perusteet on riittävät, niin sillon kannattaa toimia nopeasti. (Päivi)

Päiväkodin johtajalla on lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessissa keskeinen rooli. Johtaja on prosessissa ryhmän kasvattajien tukena ja joissain tilanteissa päättää, tehdäänkö ilmoitus vai ei. Viime kädessä ilmoituksen tekeminen on hänen vastuullaan.

Joissain päiväkodeissa on linjattu, että johtaja tekee lastensuojeluilmoituksen. Joissain taloissa taas on päätetty, että ilmoituksen tekijänä on ryhmän aikuinen: asianomainen ja tilanteessa mukana ollut kasvattaja, ryhmän lastentarhanopettaja tai kaksi ryhmän työntekijää yhdessä. Myös päiväkodin erityislastentarhanopettaja voi olla ilmoituksen tekijänä tai antamassa tukea ja konsultointiapua ryhmän kasvattajille.

Lastentarhanopettajat pyrkivät siihen, että lastensuojeluilmoitusta ei tehdä vanhempien selän takana. Usein vanhemmille on kerrottu jo ennen ilmoituksen tekemistä suuresta huolesta ja lastentarhanopettajien ilmoitusvelvollisuudesta. Näin perheelle tarjotaan vielä mahdollisuutta tilanteen korjaamiseksi ilman lastensuojelullisia toimenpiteitä. Suunnitelmista ilmoittamalla halutaan myös varmistaa kodin ja päiväkodin välisen yhteistyön jatkuvuus. Jos lastensuojeluilmoitus on jouduttu tekemään äkillisesti, kerrotaan vanhemmille tehdystä ilmoituksesta jälkikäteen avoimesti ja perustellen.

Mun mielest meidän pitää kertoa, ei kai me voida mitään tehdä ilman vanhempia. Et jos meil on joku niin painava syy, et me tehdään ilmoitus, kylhän me sit sanotaan, et nyt meil on näin iso huoli. (Niina)

Varsinainen ilmoitus tehdään ottamalla yhteyttä lastensuojeluun joko päivystykseen tai sosiaalityöntekijälle soittamalla tai ilmoituslomakkeen täyttämällä. Kasvattaja varmistaa ilmoitusta tehdessään, että kyseessä on lastensuojeluilmoitus, kertoo lapsen nimen ja perusteet ilmoitukselle. Ilmoituksen myötä vastuu perheen tilanteeseen puuttumisesta siirtyy lastensuojelulle.

Yleensä lastensuojeluilmoituksen perusteena on lapsen kaltoinkohtelu. Lapsen heitteillejätto ja laiminlyönti, kuten lapsen jättäminen yksin kotiin, lasta ei haeta päivähoidosta tai lapsen pidempiaikainen huolehtimatta jättäminen voivat olla syitä lastensuojeluilmoitukselle. Lapsen pahoinpitely tai henkinen alistaminen ovat lapseen kohdistuvaa väkivaltaa, joista myös ilmoitetaan lastensuojelulle. Ilmoituksen perusteena voi olla myös se, että vanhemmat eivät vie lastaan hänelle kuuluviin palveluihin, kuten tarpeellisiin tutkimuksiin, puheterapeutille, neuvolaan tai perheelle tarjottuihin tukipalveluihin.

Jos havaitaan, että vanhemmat ei kertakaikkiaan ole kykeneviä lapsen hyvinvoinnista huolehtimaan, ja se on jatkunut jo jonkin aikaa. (Mirja)

Lastentarhanopettajien mukaan usein tarve lastensuojelullisille tukitoimille on nähtävissä lapsesta tai aikuisesta. Lapsi oireilee perhetilanteesta johtuen selvästi tai kertoo päiväkodissa perheen ongelmista. Perheessä on päihdeongelmia: vanhemmat eivät kykene vastaamaan lapsen turvallisuudesta päihteiden käytön takia, tulevat hakemaan lastaan päiväkodista päihtyneenä tai rauhoittavat lastaan lääkkeillä. Päiväkotitoimi on nähnyt perheen tilanteen huolestuttavana jo pidemmän aikaa, on huolestunut lapsen turvallisuudesta ja näkee lapsella tarpeen päästä pois perhetilanteesta. Lastensuojeluilmoitus voi olla viimeinen keino tilanteeseen puuttumisessa myös silloin, kun päiväkodista on jo kerrottu huolesta vanhemmille, mutta he eivät ole tähän reagoineet ja kieltäytyvät yhteistyöstä.

Perheen tilanne voi huolestuttaa myös silloin, kun lapsi on tietoinen hänelle sopimattomista aikuisten seksuaalielämään liittyvistä asioista ja tuo tietämystään julki lapsiryhmässä puheiden ja toiminnan kautta.

Lastentarhanopettajien mielestä lastensuojeluilmoitus pitää tehdä tilanteissa, joissa lapsen terveys ja hyvinvointi on vaarantunut lapsen kaltoinkohtelun, kuten pahoinpitelyn ja hyväksikäytön, tai lapsen hoidon laiminlyönnin takia. Pienet asiat eivät yleensä johda ilmoituksen tekemiseen, vaan se tehdään tarkan harkinnan ja selkeän näytön tuloksena: päiväkodin kasvattaja näkee lapsen tai vanhempien käyttäytymisestä, että tilanteeseen tulisi puuttua ja tilanne saada pysäytettyä ennen ongelmien kasvamista.

Jos kyllin ajoissa tulee joku tämmönen seisaus niille vanhemmille, niin ne voi korjata sitä kurssiansa ennen kun ne on sit et ollaan semmosessa... Et se on päässy tavallaan niinkun tavaks taikka käytäntömalliksi heillä siellä perhe-elämässään jotkut jutut. (Elina)

Lastentarhanopettajien mukaan aiheellisesta lastensuojeluilmoituksesta ei voi olla koskaan haittaa. Päiväkodin tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin ja lapselle parhaan toteutuminen, ja ilmoituksen tekemisen perusteita harkitaan aina tarkkaan. Tällöin lastensuojeluilmoitus nähdään lapsen auttamisessa välttämättömänä toimenpiteenä ja sen mukanaan tuomat hetkelliset haitat on selvitettävä ja kestettävä.

Lapsi voidaan pakottaa perheasioiden salailuun, kun perhettä yritetään pitää viimeiseen asti kasassa. Tilanne perheen sisällä voi muuttua tulenaraksi lastensuojelun pelossa, ja lapsi joutuu kantamaan huolta vanhempien tuottamien kauhukuvien vuoksi. Lapselle tuttujen asioiden katkeaminen voi tehdä elämästä aiempaa turvattomamman, jos hän joutuu eroon tutusta ympäristöstä tai häntä ei tuoda ilmoituksen tekemisen jälkeen enää päivähoidon. Lastensuojeluilmoitus pakottaa perheen tilanteen muuttumaan, joka voi tuoda perheeseen epävarmuutta yhteisestä tulevaisuudesta.

Sillä haitalla on se kääntöpuoli, et sen perheen on ihan pakko pysähtyy ja ruveta miettimään sitä asiaa, niin se saattaa kääntyä niinkun, et se on niinkun hetkellinen se haitta mikä kääntyy sitten suureksi hyödyksi yleensä. (Kaisa)

Lisäksi lastensuojeluilmoituksen tekemisestä voi olla lapselle haittaa, kun ilmoituksella ajetaan toisen vanhemman etua esimerkiksi avioero- tai huoltajuuskiistatilanteissa. Haittana voi olla myös vaara lapsen ja perheen leimautumisesta, jonka pelossa vanhemmat voivat kieltää perheen tietojen siirtämisen esimerkiksi koululle.

Lastentarhanopettajien omalle työlle lastensuojeluilmoituksen tekemisestä voi olla haittana työn hetkellinen hankaloituminen vanhempien reaktioiden takia. Lastensuojeluil-

moitus koetaan äärimmäisenä vanhemmuuteen puuttumisena, jonka hyöty nähdään vasta myöhemmin perheen tilanteen muututtua paremmaksi. On siis odotettavissa, että vanhemmat reagoivat ilmoituksen tekemiseen puolustautumalla tai hyökkäämällä.

Tietysti varmaan silleen voi olla haittaa, et vanhemmat tulee luureja pitkin ja huorittelee ja muuta. Mut sehän nyt, kyllähän me nyt semmonen kestäään. Et sillä lailla voihan se aiheuttaa semmosta niinkun vähän jännitystä, semmosta ikään kuin sylkykupiksi joutumista sieltä vanhempien taholta, mutta tota, sepä ei oo minulta eikä siltä lapselta pois. (Päivi)

Vanhempien aggressiivinen käytös päiväkodin henkilöstöä kohtaan, kuten viha, uhkailut ja haukut voivat joskus johtaa päiväkodissa myös muihin toimenpiteisiin, kuten poliisille ilmoittamiseen tai kollegan selän turvaamiseen. Pääosin kasvattajilta kuitenkin vaaditaan vanhempien reaktioiden kestämistä ja niiden vastaanottamista.

8.7 Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittäminen

Lastentarhanopettajien mielestä alueellista moniammatillista osaamista tulisi hyödyntää paremmin päiväkodin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittämisessä. Päiväkodin ja muiden alueellisten toimijoiden, kuten järjestöjen, leikkipuistojen, lastensuojelun, neuvolan ja koulujen välistä yhteistyötä lisäämällä ja yhteistyön muotoja kehittämällä päiväkotien käyttöön vapautuisi lisää resursseja. Uudet yhteistyön muodot auttaisivat lastentarhanopettajia myös omaan työhön keskittymisessä. Esimerkiksi moniammatillisten palaverien avulla toimijoiden toisiinsa tutustuminen ja yhtenäisten toimintatapojen luominen onnistuisivat nykyistä paremmin.

Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä voidaan kehittää lastentarhanopettajien mielestä myös päiväkodin sisällä. Päiväkodin henkilöstöresursseja lisäämällä voitaisiin vastata nykyistä paremmin tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin. Lisäavun, kuten erityisavustajien, tulkin sekä konsultaatioavun saaminen päiväkodin käyttöön halutaan myös nykyistä helpommaksi. Lisäksi päiväkodin osaamista voidaan lisätä kouluttamalla henkilöstöä vaikeiden perheiden kohtaamisessa sekä ulkopuolisten avuntarjoajien hyödyntämisessä.

Henkilökuntaa voitais kouluttaa jotenkin, et automaattisesti jos joku vanhempi huokaa, et hän on väsynyt, niin ei ajatella, et apua siitä on meille lisää työtä, vaan et onks jotain käytännön juttuja, mitä me voidaan yhes tehdä. (Päivi)

Lastentarhanopettajien mukaan perheille tarjottavien palveluiden kehittäminen on myös yksi ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittämistarpeista. Lapsiperheiden arjen helpottamiseksi ja vanhemmuuden tukemiseksi voidaan kehittää matalan kynnyksen periaatteen mukaisia toimintamuotoja, kuten avointa päiväkotitoimintaa tai järjestää moniammatillisena yhteistyönä lapsiperheille suunnattuja kerhoja ja kursseja. Jotta tuki olisi helposti saavutettavissa ja perheet ohjautuisivat niihin tehokkaammin, tulisi avun olla lähellä päiväkotia.

Et olis joku ihminen, jonka luokse sais mennä sitten, tai se tulis, tai ne vanhemmat vois käydä ilman että siinä olis tämmönen niinkun... Et siinä ois semmonen malli, et sinne vois mennä puhumaan ihan pienistäkin jutuista. Et se ois tosi matalalla kynnyksellä. (Elina)

Lastentarhanopettajat haluavat erityisesti lastensuojelun lähemmäksi päiväkotia. Lastensuojelutyöntekijät voisivat käydä päiväkodeissa vierailuilla, jolloin he tulisivat tutummiksi sekä päiväkodin työntekijöille että perheille. Lastensuojelutyöntekijöiden vaihtuvuus on kuitenkin suurta ja työntekijät jäävät usein toisilleen kasvottomiksi. Lisäksi perhetyöntekijöiden osaamista voidaan hyödyntää päiväkotien ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä: yksi perhetyöntekijä voisi olla aina muutamien päiväkotien käytettävissä.

Lastentarhanopettajat kokevat, että vaitiolovelvollisuus on toisinaan esteenä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön tehokkaalle toteuttamiselle. Perhe saattaa kieltää tietojen siirtämisen toimijalta toiselle, jolloin yhteistyötä perheen auttamiseksi ei voida tehdä. Lastensuojelu ei saa aina antaa perheestä tietoja päiväkodille, ja toisinaan päiväkodissa piiloudutaan vaitiolovelvollisuuden taakse. Tiedonsiirto perheen tilanteesta helpottuisi eri toimijoiden välillä, jos vaitiolovelvollisuuden rajoja muotoiltaisiin uudelleen.

8.8 Moniammatillinen yhteistyö perheiden tukemisessa

Lastentarhanopettajat nimeävät yhteistyökumppaneikseen ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä erityislasterhanopettajat, neuvolatyöntekijät, terveydenhoitajat, perheneuvolan, koulun, psykologit, leikkipuistojen sosiaali-ohjaajat, perhetyöntekijät, sosiaalityöntekijät sekä terapeutit, kuten puhe- ja toimintaterapeutit. Yhteistyötä voidaan tehdä myös kulttuuritulkkien ja suomi toisena kielenä -lastentarhanopettajan kanssa. Korjaavassa lastensuojelutyössä yhteistyökumppaneita ovat lastensuojelun sosiaali- ja muut

työntekijät, perheneuvola, perheen omat perhetyöntekijät, päihdetyöntekijät sekä psykologit ja psykiatrian puolen henkilöstö.

Ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä yhteistyön muotona on pääosin tietojen vaihtaminen eri toimijoiden välillä. Päiväkoti voi vaihtaa tietoja lapsesta ja perheestä yhteistyökumppaneiden kanssa esimerkiksi yhteispalavereissa ja vuosittaisissa tapaamisissa. Tietoja ja havaintoja lapsesta siirretään päiväkodista myös kouluun vanhempien luvalla. Neuvolan kanssa yhteistyötä tehdään erityisesti lapsen 3- ja 5-vuotistarkastuksissa. Lisäksi päiväkotit voivat pyytää yhteistyökumppaneiltaan, kuten perheneuvolasta ja lastensuojelusta, konsultointiapua vaikeiden tilanteiden ratkaisemiseksi.

Korjaavassa lastensuojelutyössä yhteistyö on perheen olemassa olevissa verkostoissa toimimista. Jos lapsi on lastensuojelun asiakas, tehdään yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät voivat pyytää päiväkodilta tietoja lapsen ja perheen tilanteeseen liittyen tai järjestää palavereja, joissa päiväkotit on mukana. Lisäksi päivähoito voi olla lastensuojelun avoimuuden tukitoimi. Myös muut perheen verkostot voivat järjestää lapsikohtaisia palavereja, joihin päivähoitoon henkilöstö halutaan mukaan.

Lastentarhanopettajien mukaan eri toimijoiden välistä yhteistyötä tulisi kehittää, jotta tiedonvaihto saataisiin perheen asioista päiväkodin ja muiden toimijoiden välillä sujuvammaksi. Eri toimijoiden väliseen yhteistyöhön tarvittaisiinkin lisää tietojen vaihtamista, ammatillista toisiinsa suhtautumista sekä avoimuutta.

Ehkä siinä vois olla avainsanana, et nähtäis toistemme se vahvuus ja kuitenkin nähtäis toisemme ammatti-ihmisinä, ehkä se ois se juttu. Kun vähän tuntuu välillä, et mennään eri... Et ihan kun vedettäis samaa köyttä eri suuntaan. (Paula)

Lastensuojelun ja päiväkodin välisten yhteispalaverien ja keskustelujen lisääminen erityisesti lastensuojeluilmoituksen tekemisen jälkeen tai ryhmän lapsen ollessa lastensuojelun asiakas koetaan tärkeänä, jotta tietojen vaihto lapsen ja perheen tilanteesta sujuisi paremmin. Lastentarhanopettajien mielestä lastensuojelu voisi olla aktiivisempi tietojen antamisessa ja tilanteen raportoinnissa päiväkotiin päin. Näin päivähoito pysyisi paremmin ajan tasalla perheen asioista ja yhteistyö olisi toimivampaa ja vastavuoroisempaa. Tällä hetkellä päiväkodin henkilöstö kokee, että yhteispalavereissa he ovat yk-

sisuuntaisesti tiedonantajina. Päiväkodille voi helposti jäädä tunne myös siitä, että lastensuojelu ei reagoi päiväkodin kasvattajien huoleen.

Lisäksi päiväkotiin halutaan tiiviimpää eri toimijoiden välistä yhteistyötä perheiden tukemiseksi. Eri toimijoiden vaihteluolosuhteiden ja päivähoiton sisäiseen byrokraatiin toivotaan muutosta, jotta lasta voitaisiin auttaa mahdollisimman tehokkaasti ja varhain. Moniammatillista yhteistyötä ei juurikaan tehdä, sillä jokainen palveluntarjoaja toimii omalla sektorillaan. Jotta palvelut saataisiin päiväkotia lähemmäksi, voisivat esimerkiksi leikkipuistojen sosiaalihoitajat ja perheneuvolan työntekijät näkyä aktiivisemmin myös päivähoiton arjessa.

No ehkä näin, se varmaan niinkun, et näkemään et me kaikki ollaan niinkun osasia täs lapsen hyvinvoinnissa, et me ollaan niinkun, kaikki kuulutaan tähän yhteiseen ympyrään toimimaan sen lapsen parhaaksi. (Hanna)

Lastentarhanopettajien mielestä yhteistyökumppaneiden tietoisuutta toisistaan ja tekemästään työstä tulisi lisätä järjestämällä yhteisiä tapaamisia ja palavereja. Alueellisten yhteistyökumppaneiden ajan tasalla olevia yhteystietoja voitaisiin vaihtaa eri toimijoiden välillä. Näin eri tahojen yhteyshenkilöt tulevat tutummiksi ja yhteydenpito eri toimijoiden välillä helpottuu.

8.9 Lisäkoulutusta ongelmien kohtaamiseen ja lastensuojelun prosesseihin

Lastentarhanopettajat kokevat, että koulutus ei välttämättä anna valmiuksia ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamiseen päiväkodissa. Perheiden ongelmat ovat kasvaneet, eikä lastentarhanopettajien koulutus anna juurikaan tietoa hyvistä ja oikeista toimintamalleista ongelmallisten perheiden kanssa työskentelyyn ja vanhempien kohtaamiseen.

Lastentarhanopettajien mielestä varsinainen lastensuojelutyö on lastensuojelun, ei päivähoiton tehtävä: päiväkodissa kyllä puututaan huoleen, kasvatetaan ja tuetaan lasta sekä tarvittaessa neuvotaan vanhempia lapsen ja hänen kehitykseensä liittyvissä asioissa, mutta ei kannatella koko perhettä.

Toisaalta lastentarhanopettajat kokevat, että pelkästään kouluttautumalla ei ole edes mahdollista valmistautua käytännön työhön. Käytännön työ opitaan vasta kokemuksen ja oman ammatillisen kasvun kautta.

Lastentarhanopettajien lisäkoulutautumisen esteenä on päivähoidon jatkuva resurssipuola. Ajan löytäminen koulutuksiin osallistumiseen koetaan hankalaksi. Päiväkodeissa voitaisiinkin panostaa kehittämispäiviin henkilöstön yhteisinä koulutustilaisuuksina.

Kaiken maailman koulutuksia on vaikka kuinka paljon, mut miten sä näillä resursseilla irtoat niihin koulutuksiin? Et ois kauheen kiva kouluttaa itseään koko ajan. Tää ei nyt sit oo tekosyy, et mä en tästä pääse lähtemään! (Leena)

Lastentarhanopettajien mielestä lisäkoulutus on tarpeen vaikeiden asioiden kohtaamisessa ja niihin puuttumisessa. He tarvitsevat keinoja ongelmien työstämiseen vanhempien kanssa, tietoa käyntiin laitettavista prosesseista sekä selkeää mallia siitä, kuinka tilanteisiin puututaan. Tukea tarvitsevien lasten kanssa toimiminen ja esimerkiksi tunnetaito-koulutus ovat myös osa-alueita, joista hyödyttäisiin lastentarhanopettajien käytännön työssä.

Koulutusta tarvitaan lisäksi lastensuojelun asiakkuusprosesseihin: milloin lastensuojelun asiakkuus alkaa ja mitkä ovat kriteerit asiakkuuden päättymisessä. Päiväkodissa voi myös olla epäselvyyksiä siinä, voidaanko päiväkodista käsin, lastensuojeluilmoituksia tekemällä, turvata lastensuojelun tukitoimien jatkuvuus yksittäisen lapsen ja perheen tilanteessa.

Mun mielestä tuntuu, että nyt vasta rupee meille valkenemaan se, että kun sä oot kerran tehnyt lastensuojeluilmoituksen, niin se ei tarkota sitä, että sun ei tarviis tehdä sitä ens viikolla, jos on aihetta. (Paula)

Eri ammattiryhmien erityisosaamista voitaisiin myös hyödyntää päiväkodeissa nykyistä tehokkaammin. Erilaisen osaamisen hyödyntäminen paikkaisi osaltaan puutteita yksittäisten kasvattajien koulutustaustoissa.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tuloksista ilmenee, että ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön eri osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan pääosin osana jokapäiväistä perustehtävää. Tulosten mukaan päiväkodeissa ei kuitenkaan ole mahdollisuuksia keskittyä koko perheen näkökulmaan. Perheen ongelmia kohdattaessa ja niihin puuttuessa päiväkodin mahdollisuudet ylimääräisen toiminnan tai tukitoimien järjestämiselle ovat rajatut. Lastentarhanopettajat ovat koulutettuja varhaiskasvatuksen ammattilaisia, eikä perhetyön toteuttaminen kuulu päiväkodin perustehtäviin. Lisäksi päiväkotien resurssiongelmat, suuret lapsiryhmät ja työn vaativuuden lisääntyminen asettavat osaltaan lisähaasteita tehtävälle työlle. Opinnäytetyön keskeisimpänä johtopäätöksenä voidaankin todeta, että lastentarhanopettajat rajaavat kaikessa toiminnassaan näkökulmansa lapseen ja lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen – oli kyse sitten työstä kollegoiden, muiden toimijoiden tai lasten vanhempien kanssa.

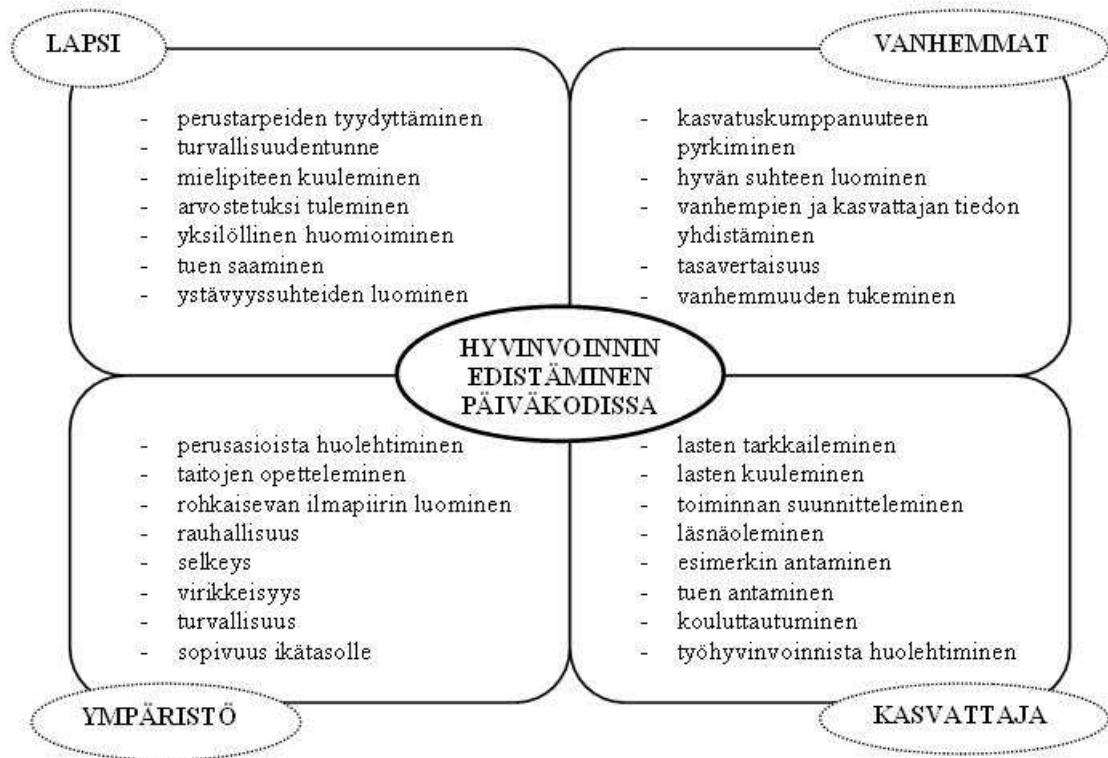
Jatkossa tämän opinnäytetyön johtopäätökset noudattavat opinnäytetyön tulosten rakennetta.

Tulosten mukaan ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on työskentelyä lapsen ja perheen parhaaksi, lapsen hyvinvoinnin varmistamista, varhaista puuttumista havaittuihin ongelmiin, perheen arjen tukemista sekä moniammatillista yhteistyötä. Uudistuneen lastensuojelulain mukaan (2007: 4§, 7§, 25§) ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön tarkoituksena on muun muassa lapsen hyvinvoinnin edistäminen, ongelmien syntymisen ehkäiseminen, havaittuihin ongelmiin puuttuminen sekä vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005: 32, 35) painotetaan varhaisen puuttumisen ja tuen tärkeyttä osana päivähoitoa.

Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että lastentarhanopettajat liittävätkin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön käsitteeseen pitkälti samoja sisältöjä lastensuojelulakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin verraten. Päiväkodin ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on vuorovaikutukseen, hyvään suhteeseen ja yhteistyöhön perustuvaa työtä koko päiväkodin henkilöstön, lapsen, vanhempien ja muiden alueellisten toimijoiden kanssa.

Tuloksista näkyy, että ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on pääosin lapsen hyvinvoinnin edistämistä ja turvaamista. Tulosten mukaan varhaiskasvatussuunnitelman

perusteiden sekä päivähoito- ja lastensuojelulain mukaisia lasten hyvinvointia edistäviä tekijöitä ovat muun muassa lapsen arvostaminen ja yksilöllinen huomioiminen, päiväkotiympäristön luominen turvalliseksi, virikkeelliseksi ja ikätasolle sopivaksi, hyvän suhteen luominen lapsen vanhempiin sekä kasvattajan aito läsnäolo.

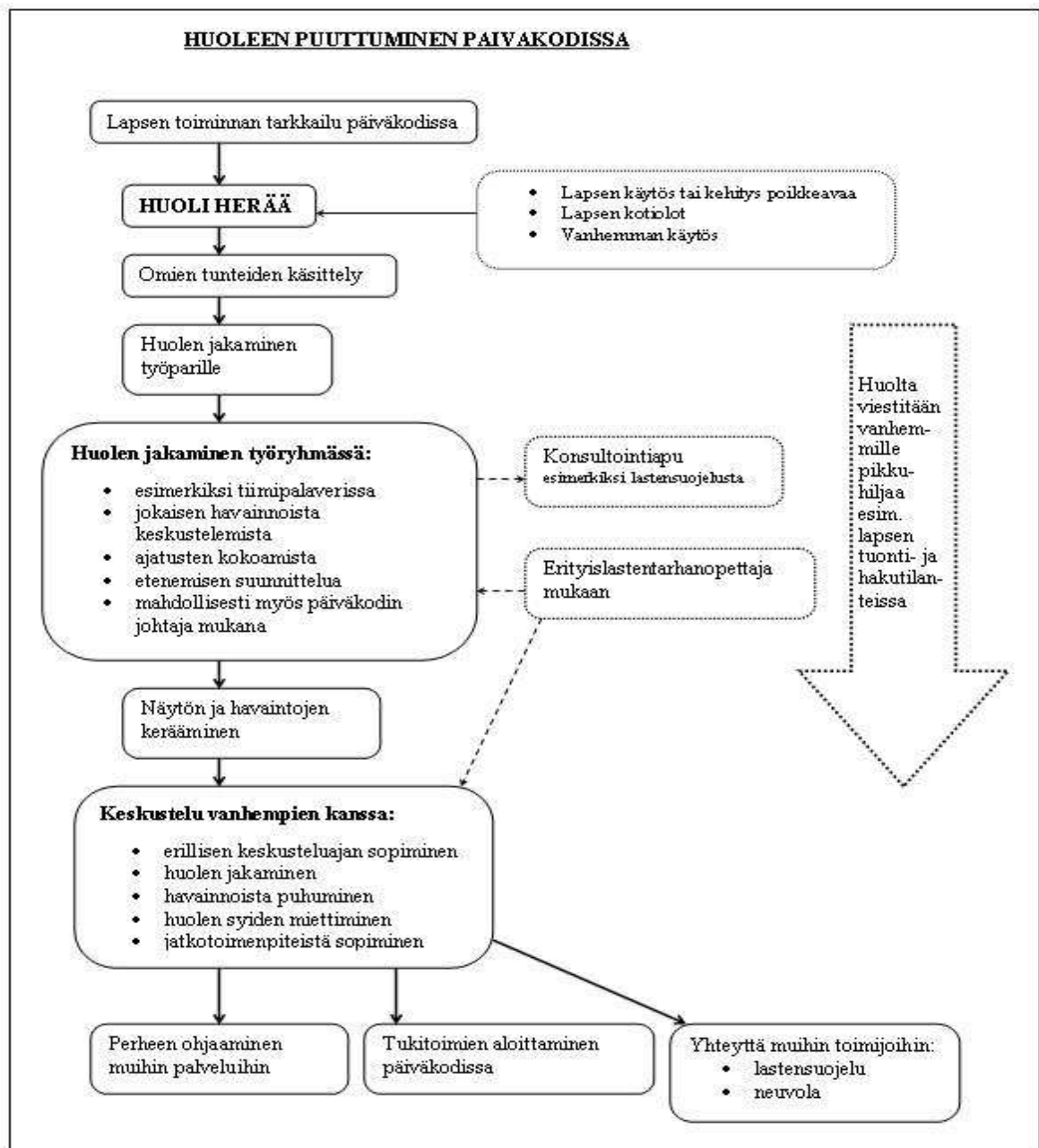
KUVIO 4. Lasten hyvinvointia edistävät tekijät päiväkodissa

Kuvioon 4 on koottu keskeisimmät tekijät lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Hyvinvointia edistävät tekijät näkyvät päiväkodissa suhteessa lapseen, lapsen vanhempiin, päiväkotiympäristöön ja kasvattajien toimintaan: Toiminnassa lapsen kanssa hyvinvointia edistetään muun muassa silloin, kun lapsi luo päiväkodissa ystävyyssuhteita, saa tarvitsemaansa tukea ja tulee kuulluksi. Vanhempien kanssa toimiessa päiväkodissa pyritään kasvatuskumppanuuteen sekä hyvän ja tasavertaisen suhteen luomiseen, jotka taas vaikuttavat lapsen hyvinvointiin. Tarvittaessa päiväkotitukee vanhempia vanhemmuudessa. Lapsen hyvinvointia edistävä päiväkotiympäristö on turvallinen, selkeä ja rauhallinen sekä ilmapiiri lasta rohkaiseva. Kasvattajan ammatillisessa toiminnassa lasten hyvinvointia edistetään muun muassa työhyvinvoinnista huolehtimalla, kouluttautumisella sekä päiväkodin toimintaa suunnittelemalla.

Tuloksista näkyy, että lasten toimintaa arvioidaan päiväkodissa jatkuvasti ja huolta herättäviin tilanteisiin puututaan tarvittaessa. Lastentarhanopettajan huoli voi herätä esimerkiksi lapsen käyttäytymisen muutoksen, lapsen oireilun tai vanhemman käytöksen vuoksi. Lapsen hyvinvointia arvioidaankin päivähoidossa lapsen elämän suojaavia- ja riskitekijöitä havainnoimalla (Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007: 5). Nämä tekijät voidaan jakaa kolmeen kokonaisuuteen lapsen kehityksellisten tarpeiden, perhe- ja ympäristötekijöiden sekä vanhemman toimintakyvyn mukaisesti kuvion 3 (sivu 14) osoittamalla tavalla. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että päiväkodissa lapsen ja perheen tilanteeseen puuttumisen aste vaihtelee sen mukaan, mihin kokonaisuuteen lastentarhanopettajien lapsen elämästä havaitsemat riskitekijät sijoittuvat.

Vanhempien kanssa otetaan puheeksi esimerkiksi lapsen tuonti- ja hakutilanteissa kehityksellisiin tarpeisiin liittyvien suojaavien tekijöiden, kuten oppimisen, edistyksen ja kuulumisten vaihdon lisäksi riskitekijöitä, kuten huolenaiheita lapsen kehitykseen liittyen. Huolen herääminen ja tilanteeseen puuttuminen taas liittyvät selvästi riskitekijöihin lapsen kehityksellisissä tarpeissa, kuten oppimisvaikeuksiin, tai vanhemman toimintakykyyn vanhempana, esimerkiksi lapsen perushoidon laiminlyöntiin. Lastentarhanopettajat näkevät puuttumisen pakollisena ja lastensuojeluilmoituksen tarpeellisena puolestaan silloin, kun riskitekijät liittyvät selvästi vanhemman toimintakykyyn vanhempana ja puutteisiin kasvatustehtävän hoitamisessa. Tällöin riskitekijät ovat suuria ja pidempiaikaisia ja ne aiheutuvat vanhemman toiminnasta tai perheen vaikeasta tilanteesta, jolloin lapsen terveys ja hyvinvointi vaarantuvat kotiooloissa selvästi.

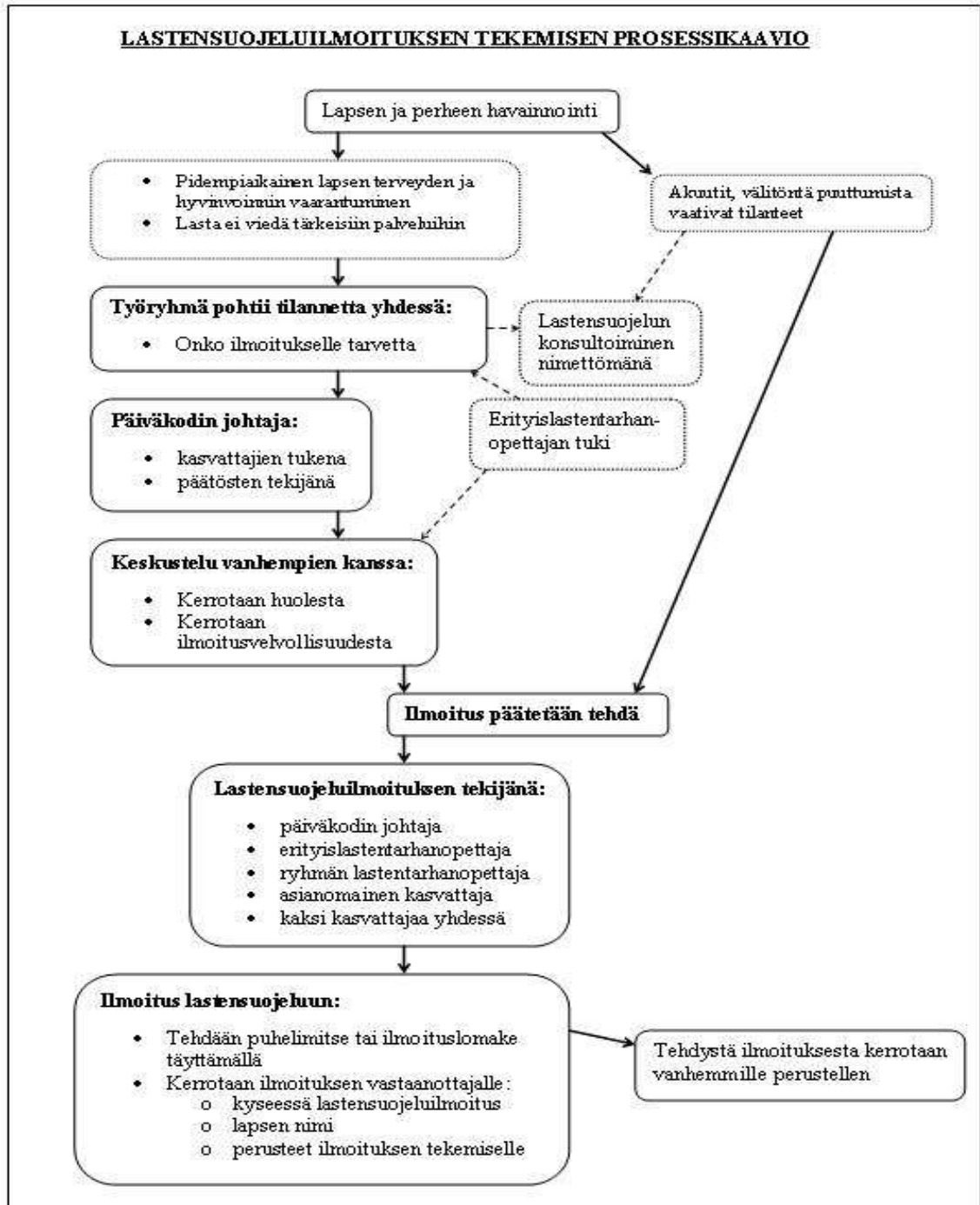
Opinnäytetyön tuloksista näkyy, että päiväkodissa lapsen ja perheen tilanteeseen puututaan tiettyjen prosessien kautta. Tulosten mukaan voidaan luoda kuvaus prosessista, kun lastentarhanopettajan huoli lapsen ja perheen tilanteesta herää ja tilanteeseen puuttuminen koetaan tarpeelliseksi.

KUVIO 5. Puuttumisen prosessikaavio

Kuviossa 5 on kuvattu huoleen puuttumisen prosessia päiväkodissa. Kun lastentarhanopettajan huoli herää, jaetaan huoli omien tunteiden käsittelyn jälkeen työryhmässä. Tiimissä keskustellaan jokaisen kasvattajan havainnoista ja suunnitellaan, kuinka tilanteessa edetään. Päiväkoti voi hakea prosessiin konsultointiapua esimerkiksi lastensuojelusta tai pyytää tukea erityislastentarhanopettajalta. Huolta viestitään myös vanhemmille pikkuhiljaa päivittäisten tapaamisten yhteydessä. Jos puuttuminen koetaan tarpeelliseksi, pyydetään vanhemmat päiväkotiin keskustelemaan. Prosessin päätteeksi päiväkodissa aloitetaan lapselle tai perheelle suunnatut tukitoimet, ohjataan perhe muihin palveluihin tai otetaan yhteyttä muihin toimijoihin.

Opinnäytetyön tulosten mukaan lapsen ja perheen tilanteeseen puuttuminen edellyttää joskus lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Tällöin päiväkodissa on arvioitu, että päiväkodin tukitoimet eivät ole perheelle riittävät. Ilmoituksen tekemisen myötä vastuu perheen tilanteeseen puuttumisesta siirtyy lastensuojelulle. Lastensuojeluilmoitus tehdään päiväkodissa tiettyjen vaiheiden kautta.

KUVIO 6. Lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessikaavio

Kuviossa 6 on havainnollistettu lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessia. Usein lastensuojeluilmoituksen tekemisen tarpeellisuutta harkitaan tarkasti työryhmässä sekä päiväkodin johtajan ja erityislastentarhanopettajan kanssa. Päiväkoti voi konsultoida myös lastensuojelua nimettömänä ilmoituksen tarpeen selvittämiseksi. Lastensuojeluilmoitusta ei yleensä tehdä vanhempien selän takana, vaan vanhemmille kerrotaan ennen ilmoituksen tekemistä kasvattajan suuresta huolesta sekä ilmoitusvelvollisuudesta. Kuitenkin akuuteissa tilanteissa puuttuminen tehdään välittömästi ottamalla suoraan yhteyttä lastensuojeluun. Lastensuojeluilmoituksen tekijänä voi olla päiväkodin johtaja, ryhmän lastentarhanopettaja tai asianomainen kasvattaja. Ilmoitus tehdään ottamalla yhteyttä lastensuojeluun ja kertomalla lapsen nimi sekä perusteet ilmoitukselle. Tehdyistä ilmoituksesta kerrotaan vielä vanhemmille perustellen.

Tuloksista näkyy, että tilannearvioinnin tekeminen sekä työryhmässä että yhdessä lasten vanhempien kanssa on keskeisenä osana huoleen puuttumisen ja lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosesseja. Rädyn mukaan (2007: 148) puuttumisen tarve perustuu aina henkilön subjektiiviseen arvioon lapsen tilanteesta, joten tilanteen kartoittaminen muiden kanssa tuo varmuutta puuttumisen tarpeellisuudelle. Erityisesti lastensuojeluilmoituksen tekemisessä suositellaan, että sen mahdollisuudesta informoidaan vanhemmille etukäteen (Räty 2007: 144). Tulosten mukaan prosessien läpikäyminen voi viedä paljon aikaa. Samanaikaisesti suunnitellaan, miten päiväkotitoimi voi tukea lasta ja perhettä.

Opinnäytetyön tuloksista havaitaan, että lasta voidaan tukea päiväkodissa arjen perustoimintoja mukauttamalla ilman, että toimenpiteet kuormittaisivat päiväkotia liikaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005: 36) suositellaankin, että lasta tuetaan päiväkodissa mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatustalustarjoajien yhteydessä. Tulosten mukaan koko perheelle tarjottava tuki päiväkodissa on pääosin vanhemmuuden tukemista keskustelujen ja neuvojen antamisen kautta. Vanhemmuuden tukemisessa näkökulma rajataan kuitenkin lapsen hyvinvoinnin ja lapselle parhaan turvaamiseen: vanhempia tuetaan kasvatustehtävänsä mahdollisimman hyvässä hoitamisessa. Vanhemmuutta voivat olla tukemassa myös muut palveluntarjoajat, joihin perhettä ohjataan.

Tuloksista nähdään, että tukitoimenpiteet vaativat entistä tarkempaa tilannearviointia silloin, kun lapsen ja perheen tuen tarpeeseen ei voida vastata pelkästään päiväkodin perustehtävää toteuttamalla. Päiväkodissa pyritään vastaamaan lapsen ja perheen ongelmiin mahdollisimman hienovaraisesti ja lievillä toimenpiteillä yhteistyön jatkumisen

turvaamiseksi. Lastensuojelulain mukaan tämä edellyttää sitä, että havaittuihin ongelmiin puututaan ja perheelle tarjotaan tukea riittävän varhaisessa vaiheessa (Lastensuojelulaki 2007: 2§, 4§). Tulosten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että hienovaraisuuteen pyrkiminen ja puuttumisen prosessien hidas läpikäyminen voivat olla riittävän varhaisen puuttumisen ja tuen esteinä.

Opinnäytetyön tuloksista näkyy, että päiväkotitekee yhteistyötä monien eri alueellisten toimijoiden kanssa. Moniammatillista yhteistyötä voidaan kuitenkin vielä lisätä, eri palveluita tuoda lähemmäksi toisiaan ja eri toimijoiden tietoisuutta toistensa tekemästä työstä syventää. Tulosten mukaan moniammatillisen yhteistyön esteenä voivat olla resurssiongelmat, työntekijöiden runsas vaihtuvuus, vaitiolovelvollisuus sekä eri toimijoiden keskinäinen heikko arvostus. Lastensuojelulain mukaan kunnan eri viranomais-ten välinen joustava ja vastuualueiltaan selkeä järjestelmä edistää lapsiperheiden palveluiden ja tuen järjestämistä sekä lasten hyvinvoinnin seuraamista. Eri toimijoiden välistä yhteistyötä tulisikin kehittää palvelujen sujuvoittamiseksi sekä kasvuolojen epäkohtien poistamiseksi. (2007: 7–8§, 12§.)

Tuloksista havaitaan, että lastentarhanopettajat ovat varhaiskasvatuksen ammattilaisia ja toteuttavat ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä osana päivittäistä lasten kanssa tehtävää työtä. Tulosten perusteella näyttää kuitenkin siltä, että päiväkotien ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön heikkous on moniammatillisessa yhteistyössä muiden alueellisten toimijoiden kanssa. Johtopäätöksenä voidaankin todeta, että resurssien kohdentaminen moniammatillisen yhteistyön alueelliseen kehittämiseen syventäisi ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamista ja auttaisi sekä päiväkoteja että lapsiperheitä. Suunnitelmallinen, moniammatillinen yhteistyö vapauttaisi päiväkodille lisää resursseja käyttöön ja toisi työhön jotain uutta ja arvokasta. Lapsiperheille hyöty taas näkyisi siinä, että toimivan ja portaattoman moniammatillisen yhteistyön avulla voidaan vastata perheiden tarpeisiin ennaltaehkäisyn periaatteiden mukaisesti. Näin perheen ongelmat eivät pääsisi syvenemään ja tarvittava tuki olisi helposti saavutettavissa.

10 LUOTETTAVUUS, TOISTETTAVUUS JA EETTISYYS

Opinnäytetyön luotettavuudesta huolehdittiin kaikissa opinnäytetyöprosessin vaiheissa. Haastateltaville ei annettu haastatteluteemoja tai -kysymyksiä etukäteen. Näin haluttiin

varmistaa, että haastateltavien vastaukset olisivat mahdollisimman spontaaneja, eivätkä ne pohjautuisi esimerkiksi päivähoitoa koskeviin keskeisiin asiakirjoihin ja suosituksiin. Haastateltavia pyydettiin myös pohtimaan haastatteluteemoja omaan työhön ja sen hetkiseen lapsiryhmään peilaten, jotta saadut tulokset vastaisivat mahdollisimman hyvin työn todellisuutta. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena olikin haastaa lastentarhanopettajat oman työn tarkkailuun ja jäsentämiseen. Näin ajatus päiväkodissa toteutettavasta ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä konkretisoituu, kun osa-alueita pohditaan jokapäiväisen lasten ja perheiden kanssa tehtävän työn kautta.

Haastateltavilta pyrittiin saamaan kaikki haastatteluteemoihin ja -kysymyksiin liittyvä tieto ja kokemus esille tarkistamalla epäselväksi jääneitä asioita ja pyytämällä havainnollistamaan asioita käytännön esimerkkien kautta. Haastattelutilanteissa pidettiin kuitenkin objektiivista tutkijanroolia yllä, ja tilanteissa pyrittiin olemaan johdattelematta haastateltavien sanomisia.

Myös haastateltavien anonymiteetin säilyminen turvattiin jokaisessa opinnäytetyön vaiheessa. Haastattelut pidettiin rauhallisissa tiloissa, joissa paikalla olivat vain haastattelijat ja haastateltavat. Opinnäytetyössä haastateltavista on käytetty peitenimiä anonymiteetin varmistamiseksi. Myöskään opinnäytetyön kohdepäiväkoteja ei paljasteta, jotta kukaan yksittäinen henkilö tai paikka ei olisi tunnistettavissa opinnäytetyöstä.

Lisäksi vapaaehtoisuudesta ja avoimuudesta huolehdittiin koko opinnäytetyön prosessin ajan. Kaikille haastateltaville osallistuminen opinnäytetyöhön oli vapaaehtoista. Haastateltaville kerrottiin, että haastattelut dokumentoidaan ja nauhat säilytetään anonymiteetti ja salassapitovelvollisuus huomioiden. Haastateltaville annettiin myös yhteystiedot, mikäli heille tulisi mieleen haastattelujen jälkeen jotain lisättävää, poistettavaa tai kysyttävää opinnäytetyöhön liittyen.

Aineistonhankinnan ja analyysin eri vaiheet on pyritty kuvaamaan opinnäytetyössä niin tarkkaan ja johdonmukaisesti, että ne olisivat sellaisenaan toistettavissa. Jos tutkimus toistettaisiin samasta aineistosta, olisivat tulokset mitä luultavimmin samanlaisia. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on kuitenkin sidoksissa vallitsevaan aikaan ja tiettyyn kontekstiin. Opinnäytetyön aineisto on kerätty alueella, jossa lastensuojelulliset ongelmat tai kysymykset eivät ole osa päiväkotien arkea. Tulokset saattaisivat olla erilaisia, jos haastattelut tehtäisiin esimerkiksi eri kaupungissa tai kaupunginosassa.

11 POHDINTA

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön eri osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä. Pääosin ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on päiväkodeissa lasten hyvinvoinnin edistämistä esimerkiksi kasvattajan aidon läsnäolon avulla. Ongelmiin puuttuminen ei ole osa päiväkotien jokapäiväistä arkea, mutta ongelmien ilmetessä lastentarhanopettajat pyrkivät viemään asioita eteenpäin sekä työryhmässä että vanhempien kanssa keskustelemalla. Työskennellessään lapsen, vanhempien, työryhmän muiden jäsenten ja alueellisten toimijoiden kanssa lastentarhanopettajat rajaavat aina näkökulmansa lapseen ja lapsen hyvinvointiin.

Päivähoidon resurssiongelmat voivat hankaloittaa ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamista: nykyisillä resursseilla aika ei tahdo riittää sellaisen perustyön toteuttamiseen, jonka lastentarhanopettajat näkisivät itse ideaalina. Työ on raskasta, ryhmäkoot suuria ja lasten yksilöllisen tuen tarve suurta. Kasvattajat eivät ehdi olla tarpeeksi ryhmässä läsnä tai syventyä perheiden ongelmallisiin tilanteisiin kunnolla. Myös päivähoidon henkilöstön runsas vaihtuminen voi hankaloittaa perustyön toteuttamista ja lapsille turvallisen ja pysyvän ympäristön luomista.

Lisäksi yhteiskunnalliset muutokset asettavat uudenlaisia haasteita lastentarhanopettajien työhön. Perhe-elämän muuttuminen ja perheiden ongelmien syveneminen on ollut nähtävillä aiemmin rauhallisena pidetyllä ja hyvin toimeentulevien perheiden asuinalueella. Yhteistyö maahanmuuttajataustaisten perheiden kanssa voi olla myös haastavaa, ja kulttuurierojen vuoksi perheiden ongelmia ei aina huomata riittävän varhain.

Opinnäytetyössä haastateltujen lastentarhanopettajien esille tuomat yhteiskunnalliset ilmiöt puhuttavat myös muita toimijoita. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa 12.4.2008 Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen tutkija Minna Salmi puhuu suomalaisen yhteiskuntapolitiikan luomasta rakenteellisesta välinpitämättömyydestä. Resurssien vähentäminen ja jatkuvasti kasvavat ryhmäkoot päiväkodeissa ja kouluissa tehokkuuden ja säästöjen nimissä ovat aiheuttaneet suomalaiseen yhteiskuntaan noidankehän, jossa lasten ja nuorten ongelmia on vaikea havaita riittävän varhain. Tietoa lapsen hyvän kasvun edellytyksistä löytyy ja huoli lapsista on yhteiskunnassa jaettu, mutta mahdollisuudet lasten kokonaisvaltaiseen tukemiseen arjessa ovat rajatut. Kuitenkin yhteiskunnalla on keskeinen rooli lasten jokapäiväisessä elämässä ja syrjäytymiskehityksen katkaisussa. Salmen mukaan resursseja tulisikin kohdentaa paitsi syr-

jäytymisuhan alla olevien lasten auttamiseen, myös kaikkien lasten peruspalveluiden kohentamiseen. (Salmi 2008.)

Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että tarve ongelmiin puuttumiselle ja lasten erityiselle tukemiselle ei ole tutkimuspäiväkodeissa suurta ja lastensuojelulliset ongelmat eivät ole asiakasperheissä yleisiä. Ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön olisikin hyvä panostaa ennen ongelmien syntymistä ja yleistymistä, sillä näin voidaan säästää yhteiskunnan resursseja pidemmällä aikavälillä sekä ylläpitää lasten hyvinvointia. Kehittämistyössä tuloksellista voisi olla esimerkiksi opinnäytetyössä aiemmin esitetyn Päre tai Kieku -hankkeen tapaisen alueellisen kehittämisprojektin järjestäminen, jonka avulla ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön periaatteet nivoutuisivat osaksi alueellisia palvelurakenteita ja -käytäntöjä.

Tarve erityislastentarhanopettajan tuelle kasvaa päiväkodeissa heti, kun lapsen ja perheen tilanteessa havaitaan ongelmia. Erityislastentarhanopettaja antaa päiväkodeissa konsultointiapua muulle henkilöstölle, auttaa heitä ongelmatilanteiden ratkaisemisessa, tukee lasta esimerkiksi pienryhmätoiminnan avulla ja on matalan kynnyksen tukena koko perheelle. Erityislastentarhanopettajalla on lisäksi mahdollisuus keskittyä päiväkodeissa lastentarhanopettajaa enemmän moniammatilliseen yhteistyöhön ja ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittämiseen. Päiväkodeissa olisikin ilmeinen tarve työntekijöille, jotka eivät olisi sidottuja lapsiryhmän toimintaan, vaan voisivat keskittyä työssään koko perheen, moniammatillisen yhteistyön ja työn kehittämisen näkökulmiin.

Opinnäytetyöprosessissa suurimmat ongelmat ovat liittyneet aiheen laajuuteen. Käsitellyt aihealueet ovat suuria ja laajoilla teemahaastatteluilla kerätyn aineiston hallinta oli haastavaa. Teemoja olisikin kannattanut rajata opinnäytetyössä tarkemmin. Haastattelut saattoivat tuntua myös haastateltavista ajoittain raskailta aiheen laajuudesta johtuen. Opinnäytetyössä on kuitenkin pyritty kuvaamaan aineistoa sellaisenaan, mitään keskeistä asiaa muuttamatta tai poistamatta.

Haastateltavien mielestä erityisesti haastattelun alussa esitetyt kysymykset tuntuivat todella laajoilta, ja niihin oli vaikeaa vastata spontaanisti. Alun jälkeen haastattelu tuntui kuitenkin sujuvan paremmin. Lastentarhanopettajat kokivat ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön aiheena hankalaksi ja vieraaksi, koska lastensuojelullisia kysymyksiä ja ongelmia ei nähdä osana päivittäistä työtä ja niistä ei välttämättä ole aiempaa kokemus-

ta. Aihe koettiin kuitenkin tärkeäksi ja se nähtiinkin yhdeksi tulevaisuuden kasvavaksi alaksi.

Haastateltavat toivoivat, että haastattelukysymyksiin olisi voinut tutustua etukäteen, jolloin vastaaminen haastattelutilanteessa olisi tuntunut helpommalta. Toisaalta he kokivat, että vastaukset olivat totuudenmukaisempia ja spontaanimpia, kun kysymykset kuultiin vasta haastattelutilanteessa. Haastateltavat tuntuivat olevan hieman huolissaan ja epävarmoja siitä, että heidän antamansa vastaukset eivät olisi opinnäytetyön kannalta tarpeeksi osuvia ja laajoja, ja että niistä ei saisi tarpeeksi tietoa opinnäytetyöhön. Tämä epävarmuus osoittautui kuitenkin turhaksi, koska kaikki haastateltavat kertoivat käsitellyistä teemoista laajasti ja asiantuntevasti. Näin opinnäytetyöhön saatiin paljon arvokasta tietoa suoraan työkentältä.

Opinnäytetyön suuri arvo onkin juuri näkyväksi tekemisessä. Opinnäytetyössä on onnistuttu tuomaan esille lastentarhanopettajien erilaisia näkemyksiä, ajatuksia ja kokemuksia, jopa hiljaista tietoa. Ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä ja sen sisällöistä ei välttämättä keskustella päiväkotien työyhteisöissä aktiivisesti, ennen kuin tilanne niin edellyttää. Toivottavaa onkin, että opinnäytetyössä aloitettua keskustelua jatkettaisiin niin työyhteisöissä kuin opinnäytetyöhön tutustuvien keskuudessa.

Päiväkodeissa tehdään ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä, vaikka lastensuojelutyön käsitteen liittäminen päivähoidon voidaankin kokea vieraaksi (Saarela – Viheriävaara 2000: 8; Karjalainen – Ollanketo 2002: 30). Päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä ja sen onnistumista päiväkodin näkökulmasta käsin on tutkittu jonkin verran, mutta lastensuojelun näkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle. Näin ollen mahdollisena lisätutkimusaiheena olisi kiinnostavaa kuulla, kuinka lastensuojelu näkee päiväkodin yhteistyökumppaninaan. Tutkimuksessa voitaisiin selvittää lastensuojelutyöntekijöiden mielipiteitä siitä, mitkä ovat päiväkodin vahvuudet ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamisessa ja mitä asioita puolestaan olisi tarpeen vielä kehittää.

Myös vanhempien näkökulma olisi mielenkiintoinen tutkittaessa ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamista päivähoidossa. Näin voitaisiin kartoittaa tarkemmin, kokevatko vanhemmat saavansa tarvitsemaansa tukea päiväkodista ja miten huolta herättäviin tilanteisiin tulisi heidän mielestään puuttua. Mielenkiintoista olisi myös selvittää, miten vanhemmat hahmottavat rajan siinä, milloin lapsen ja perheen tilanteeseen

tulisi puuttua, kuinka lapsi kokee päivähoidon sekä millä tavoin päivähoidon ja vanhempien välistä yhteistyötä tulisi vielä kehittää.

Lisäksi ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä päivähoidossa voitaisiin tutkia toiminnallisen opinnäytetyön avulla. Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena olisi, että saman lapsiryhmän kasvattajat tai koko päiväkotiyksikkö pohtisivat yhdessä esimerkiksi kehittämispäivien yhteydessä opinnäytetyössä olleita ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön teemoja. Näin työntekijät pääsisivät yhdessä jakamaan tietoa ja kokemuksia, miettimään mahdollisia kehittämisen kohtia ja luomaan päiväkotiin uusia hyviä käytäntöjä.

LÄHTEET

- Anttila, Pirkko 2005: Ilmaisu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. ARTEFAKTA 16. Hamina: AKATIIMI Oy.
- Auta lasta ajoissa 2004: Lasten ja lapsiperheiden sosiaalipalvelujen arvioinnin erillisraportti Etelä-Suomen läänissä 2003. Etelä-Suomen lääninhallituksen julkaisuja 87. Verkkodokumentti.
<[www.poliisi.fi/lh/biblio.nsf/F990B36E5BE8ACC9C2256F2600468650/\\$file/Auta%20lasta%20ajoissa.pdf](http://www.poliisi.fi/lh/biblio.nsf/F990B36E5BE8ACC9C2256F2600468650/$file/Auta%20lasta%20ajoissa.pdf)>. Luettu 15.3.2008.
- Blomberg-Kantsila 2007: Lapsuus tarvitsee lisää tilaa. Lastentarha 4/2007. 14–15.
- Eriksson, Esa – Arnkill, Tom Erik 2005: Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, Jari - Suoranta, Juha 2005: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Heinämäki, Liisa 2005: Varhaista tukea lapselle - työväliseenä kehittämisvalikko. Stakes: oppaita 62.
- Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007: Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.
- Hirsjärvi, Sirkka - Hurme, Helena 2000: Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Huhtanen, Kristiina 2004: Varhainen puuttuminen – erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-paino Oy.
- Järvinen, Ritva – Lankinen, Aila – Taajamo, Terhi – Veistilä, Minna – Virolainen, Arja 2007: Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Karjalainen, Johanna – Ollanketo, Ulla 2002: Päre - päivähoito resurssina. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoitossa 1999–2002. Verkkodokumentti. <pasi-la2.verkkoasema.fi/uusi.nuorten-yst.fi/file.php?196>. Luettu 22.9.2007.
- Kaukoluoto, Eeva 2005: KIEKU - perhetyön kokeilu päiväkotisiilitiellä ja leikkipuisto Hillerissä 2001–2004. Helsingin kaupungin sosiaaliviraston selvityksiä 2005:5. Verkkodokumentti.
<www.hel.fi/wps/wcm/resources/file/eb40a54a9a8ab18/5_kieku.pdf>. Luettu 22.9.2007.
- Koivula, Maija 2004: Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Keskinen, Soili - Virjonen, Heli (toim.): Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Tampere: Tammer-paino Oy. 73–98.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Verkkodokumentti. <[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361?search\[type\]=pika&search\[pika\]=laki%20lasten%20huollosta](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361?search[type]=pika&search[pika]=laki%20lasten%20huollosta)>. Luettu 6.10.2008.

- Laki lasten päivähoidosta 36/1973. Verkkodokumentti.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>>. Luettu 20.4.2008.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. 272/2005. Verkkodokumentti.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050272?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuollon%20ammatillisen>>. Luettu 16.10.2008.
- Lapsen oikeuksien sopimus 1991. Verkkodokumentti.
<http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf>. Luettu 26.4.2008.
- Lastensuojelulaki 417/2007. Verkkodokumentti.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Luettu 28.4.2008.
- Lastensuojelulaki 683/1983. Verkkodokumentti.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830683?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>>. Luettu 20.10.2007.
- Mäkitalo, Anna-Riitta 2007. Haastattelu 19.9.2007. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.
- Onnismaa, Eeva-Leena 1999: Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena – toiveiden tynnyri vai huolten hautomo? Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Aiheita. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Räty, Tapio 2007: Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.
- Saarela, Pertti – Viheriävaara, Henry 2000: Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Määrittelyä ja sisällön hahmottelua. Parempi tulevaisuus perheelle -projekti 2000. Nuorten ystävät ry. Verkkodokumentti. <www.nuorten-yst.fi/file.php?162>. Luettu 17.4.2008.
- Salmi, Minna 2008: Yhteiskunnalla on suuri vastuu lasten hyvinvoinnista. Helsingin Sanomat 12.4.2008. Pääkirjoitus. Verkkodokumentti.
<<http://www.hs.fi/paakirjoitus/artikkeli/Yhteiskunnalla+on+suuri+vastuu++lasten+hyvinvoinnista/HS20080412SI1MA01c6q>>. Luettu 20.10.2008.
- Sosiaalihuoltolaki 710/1982. Verkkodokumentti.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki>>. Luettu 20.10.2007.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. 2., tarkistettu painos. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen oppaita 56. Verkkodokumentti.
<<http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/DD04983E-D154-4FE4-90A1-E2690175BE26/0/vasu.pdf>>. Luettu 7.10.2008.

Tutkimustehtävä: Miten ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön eri osa-alueet näkyvät lastentarhanopettajien käytännön työssä?

Taustatiedot:

- Mikä on koulutustaustasi?
- Minä vuonna olet valmistunut? Mistä?
- Kuinka kauan olet työskennellyt lastentarhanopettajana?
- Kuinka kauan olet työskennellyt lastentarhanopettajana tässä päiväkodissa?
- Minkä kokoinen tämän hetkinen ryhmäsi on ja minkä ikäisiä lapsia ryhmässä on?
- Ketä muita ammattiryhmiä päiväkotiryhmässäsi työskentelee?
- Millaista muuta kuin päiväkotiin liittyvää työkokemusta sinulla on?
- Onko sinulla omia lapsia?

Aloituskysymys: Mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa mielestäsi on?

1. TEEMA: Lapsen hyvinvoinnin edistäminen päiväkodissa

- Mitkä ovat päiväkotiympäristön ja päiväkotityön keinot edistää lapsen hyvinvointia?
- Millä arjen toiminnoilla tuet ryhmäsi lasten kasvua ja kehitystä?
- Miten turvaat ryhmässäsi lapsen mielipiteen kuulemisen ja osallisuuden?
- Millä muilla keinoilla edistät lasten hyvinvointia ryhmässäsi?

2. TEEMA: Lasten ja perheiden ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen

- Mitä tuntemuksia koet, kun huoli lapsen ja perheen tilanteesta herää?
- Minkälaisiin asioihin huoli liittyy?
- Miten ja milloin huoli jaetaan työryhmän muille jäsenille?
- Milloin ja miksi puutut lapsen ja perheen tilanteeseen?
- Milloin on mielestäsi pakko puuttua?
- Miten huolta herättäviin tilanteisiin puututaan?
- Millaisia todellisia tukitoimia ryhmässäsi voidaan tarjota lapselle ja hänen perheelleen?

3. **TEEMA: Kasvatuskumppanuus**

2/(2)

- Mitä vanhemmuuden tukeminen mielestäsi merkitsee?
- Miten vanhemmuuden tukeminen näkyy osana ryhmäsi toimintaa?
- Mitkä ovat syyt, joissa otat vanhempien kanssa puheeksi lapsen hyvinvointiin liittyvät asiat?
- Missä ajassa ja paikassa otat asiat vanhempien kanssa puheeksi?
- Mitkä tekijät edistävät yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa?
- Mitkä tekijät estävät yhteistyötä lapsen vanhempien kanssa?
- Pitäisikö päivähoiton ja lasten vanhempien välistä yhteistyötä mielestäsi vielä kehittää? Miksi? Miten?

4. **TEEMA: Lastensuojelun ilmoitusvelvollisuus**

- Onko teidän päiväkodissa / ryhmässäsi tehty lastensuojeluilmoituksia viimeisen vuoden aikana? Kuinka paljon? Mistä syistä lastensuojeluilmoituksia on tehty?
- Millä tavalla lastensuojeluilmoituksen tekemisen prosessi etenee teidän päiväkodissa?
- Millaisissa tilanteissa lastensuojeluilmoituksia tehdään?
- Millaisissa tilanteissa niitä pitäisi mielestäsi tehdä?
- Mitä haittaa lastensuojeluilmoituksen tekemisestä voi olla?

5. **TEEMA: Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittäminen ja yhteistyökumppanit**

- Miten ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä päivähoiton piirissä pitäisi mielestäsi kehittää?
- Keitä ovat keskeiset päivähoiton yhteistyökumppanit ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä?
- Entä keskeiset yhteistyökumppanit korjaavassa lastensuojelutyössä?
- Pitäisikö eri toimijoiden välistä yhteistyötä kehittää? Miksi? Miten?

6. **TEEMA: Muuta sanottavaa**

- Koetko, että koulutuksesi on riittävä ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön?
- Onko mielessäsi nyt joitain alueita, joihin toivoisit saavasi lisäkoulutusta?
- Mitä muuta haluat vielä sanoa?
- Miltä haastattelu tuntui?

Aloituskysymys: Mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa on?

